

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

GIEDRĖ GRIGAITIENĖ
Edukologijos magistrantūros studentė

**PREVENCINĖS PROGRAMOS PRADINĖS MOKYKLOS UGDYMO PROCESĖ:
SAMPRATOS, INTEGRAVIMO IR REALIZAVIMO ASPEKTAI**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
Prof.dr.V.Lamanauskas

Šiauliai, 2010

Darbas originalus..... Giedrė Grigaitienė

(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS	5
1. PREVENCINĖS PROGRAMOS PRADINĖJE MOKYKLOJE	9
1.1. Prevencijos samprata.....	9
1.2. Programų analizė	14
1.3. Prevencinės programos ugdymo procese	17
2. PREVENCINIŲ PROGRAMŲ INTEGRAVIMAS PRADINĖJE MOKYKLOJE ...20	
2.1.Integruoto ugdymo samprata	21
2.2.Integravimo galimybės	24
2.3. Pradinio ugdymo integralumas	25
3. PREVENCINIŲ PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO PRADINĖJE MOKYKLOJE TYRIMAS	28
3.1.Tyrimo metodologija	28
3.1.1 Tyrimo planas	28
3.1.2. Tyrimo instrumento parengimas	28
3.1.3 Anketavimo organizavimas	29
3.2.Tyrimo rezultatai	31
3.2.1. Mokytojų anketinės apklausos rezultatų analizė.....	31
3.2.2. Mokinių anketinės apklausos rezultatų analizė	48
IŠVADOS	53
REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪRA	55
PRIEDAI	56

SANTRAUKA

PREVENCINĖS PROGRAMOS PRADINĖS MOKYKLOS UGDYMO PROCESĖ: SAMPRATOS, INTEGRAVIMO IR REALIZAVIMO ASPEKTAI

(Magistro darbas)

Teorinėje švietimo reformos patirtyje matomas nusiteikimas prieš vienašališką žinių reikšmės ugdant akcentavimą. Žinių įsisavinimas laikomas lygiaverčiu su gyvenimui reikalingų pagrindinių gebėjimų ir įgūdžių ugdymu, individo emocinės kultūros puoselėjimu. Todėl į Pradinio ir pagrindinio ugdymo programas integruojamos Prevencinės programos, kuriose daug dėmesio skiriama bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymui, siekiama padėti mokiniams įgyti gyvenimui visuomenėje būtinas kompetencijas, atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai, išvengti netinkamo elgesio. Įvairių sričių mokslininkai tyrinėja atskiras prevencijos sritis, jų realizavimą mokykloje. Tačiau nepavyko rasti darbų, kuriuose būtų analizuojamos ne atskiros prevencijos sritys, o sistemingas programų integravimas pradinio ugdymo turinio kontekste. Kaip leidžia teigti daugelio autorių patirtis, Prevencinių programų sisteminiai tyrimai yra aktualūs, nes gali padėti mokykloms rasti optimaliausius realizavimo būdus ir galimybes.

Tyrimo objektas. Prevencinės programos pradinės mokyklos ugdymo procese.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti prevencinių programų integravimo ir realizavimo situaciją pradinėje mokykloje.

Tyrimo metodai. Tyrimas vykdytas pasitelkus mokslinės informacijos šaltinių analizę, aprašomąją statistiką, anketinę mokytojų ir mokinių apklausą. Tyrimo duomenys apdoroti Microsoft Excel kompiuterine programa.

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas 2010 metų kovo mėnesį. Apklausoje dalyvavo dvi respondentų grupės: 168 ketvirtųjų klasių mokiniai ir 54 pradinių klasių mokytojai.

Tyrimo rezultatai. Tyrimu nustatyta, kad mokinių ir mokytojų požiūris į Prevencines programas yra palankus. Programos integruojamos į mokomųjų dalykų turinį, klasės valandėles, popamokinius renginius, projektinę veiklą, neformalų bendravimą. Tačiau nėra aiškios realizavimo sistemos, nepakankamai naudojami aktyvieji mokymo metodai, kurie padėtų mokytojams stebėti ir įvertinti mokinių gebėjimus ir įgūdžius, vertybines nuostatas.

SUMMARY

PREVENTIVE PROGRAMMES IN THE EDUCATION PROCESS OF PRIMARY SCHOOL: CONCEPTS, ASPECTS OF INTEGRACION AND ACTUALIZATION

(Master's theses)

In the theoretical experience of the education reform there is mindedness against unilateral stress on the importance of knowledge in education. The acquisition of knowledge is considered to be of equal importance with the formation of basic skills and competences, as well as fostering emotional culture of an individual. That is why, preventative programs are being integrated into educational programs of primary and basic school which aim at developing general competences, skills for life, could help pupils to acquire social competences, responsibility for their behavior and its consequences as well as the ability to resist negative influence and in such a way to avoid it. Scientists of different fields do research on detached spheres and their implementation at school. Unfortunately, it was impossible to find any works which would analyze systematic integration of these programs into the content of primary education. Judging by the experience of many authors, systematic research into preventative programs are relevant because they can help schools to find the most effective ways and possibilities to implement them.

Object of research. Preventative programs in the education process of primary school.

Aim of the research. To analyze the situation of implementation and integration of preventative programs in primary school.

Method of research. The research was carried out using the descriptive statistics, analysis of scientific sources and surveys done by teachers and pupils. The research data were processed using Microsoft Excel program.

Research amount. The research was done in March 2010 and covered 2 groups of respondents: 168 forth-formers and 54 primary school teachers.

Research results. It was defined by the research that the attitude of the teachers and students to the preventative programs was positive. These programs are integrated into subjects, class meetings, after school activities, projects and out of school communication. On the other hand, there is no clear system of implementation, the active methods are not used enough but could make it easier for the teachers to evaluate pupils' skills and abilities.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. ES šalių socialinių – politinių, ekonominių ir kultūrinių pokyčių vyksmas sąlygoja permainas Lietuvos mokyklose. Teorinėje švietimo reformos patirtyje matomas nusiteikimas prieš vienašališką žinių reikšmės ugdant akcentavimą. Ši tradicinės pedagogikos nuostata skatina neprasmingą ugdymo intelektualizavimą, atliekamą silpninant kitus šio proceso sandus, todėl Lietuvos mokyklai keliamas uždavinys užtikrinti ne vien asmens intelekto, protinių galių sklaidą, bet ir darnią visų jo prigimties pusių plėtotę (Jackūnas, 2006, p.7). Žinių įsisavinimas laikomas lygiaverčiu su gyvenimui reikalingų pagrindinių gebėjimų ir įgūdžių ugdymu, individo emocinės kultūros puoselėjimu. Vienpusė pedagoginio intelektualizavimo tradicija keičiama prasmingesniu ugdymu, harmoningai derinančiu žinių perteikimą, pagrindinių asmens gebėjimų lavinimą ir vertybinės bei emocinės jo kultūros plėtojimą. Bendrosiose pradinio ir pagrindinio ugdymo programose (2008) ir išsilavinimo standartuose nurodoma, kad pagrindinis bendrojo lavinimo tikslas – išugdyti asmenį, pajėgų savarankiškai ir kartu su kitais spręsti savo ir visuomenės gyvenimo problemas, pozityviai keisti Lietuvos tikrovę, kūrybingai atsakyti į šiuolaikinio pasaulio iššūkius ir gebanti įprasmingai savo gyvenimą prieštaringoje dabarties tikrovėje. Todėl daug dėmesio skiriama bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymui, siekiama padėti mokiniams įgyti gyvenimui visuomenėje būtinas kompetencijas, atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai, išvengti netinkamo elgesio. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“ (Žin., 2004, Nr.145-5281) į Pradinio ir pagrindinio ugdymo programas integruojamos Prevencinės programos: Žmogaus saugos programa (2006), susidedanti iš Civilinės saugos, Priešgaisrinės saugos ir Saugaus eismo ugdymo programų; Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa (2006); Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa (2007); Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (2004). Šias programas parengė ir metodines rekomendacijas pateikė nemažas būrys Lietuvos mokslininkų, remdamiesi atliktais tyrimais šalyje ir užsienio valstybių patirtimi. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą parengė A.G.Davidavičienė, D.Jakučiūnienė, E.Latauskienė, O.Monkevičienė ir kt.(2006), Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevenciją analizavo G.Sakalauskas, S.Gečėnienė, B.Gruževskis, V.Kalpokas ir kt. (2000), Gyvenimo įgūdžių programą parengė V.Gudžinskienė ir L.Bulotaitė (2004), Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo klausimais rašė A.Dambrauskienė (2005). Pradinių klasių mokinių saugaus

eismo kompetencijas tyrė R.Vilkonis (2004; 2005), Prevencinio darbo poveikio saugiam eismui užtikrinti analizę pateikė K.Vitkauskas (2003). Tačiau nepavyko rasti darbų, kuriuose būtų analizuojamos ne atskiros prevencijos sritys, o sistemingas programų integravimas pradinio ugdymo turinio kontekste.

Bendrojo lavinimo mokykloje Prevencinių programų įgyvendinimas vykdomas integruotai – per visų dalykų pamokas, klasės valandėles, neformaliojo ugdymo programas, projektinę veiklą, bendruomenės renginius (pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2009). Tačiau nėra vieningos programų integravimo ir realizavimo sistemos, vertinimo kriterijų, leidžiančių nustatyti prevencijos veiksmingumą. Todėl Prevencinių programų integravimas ir realizavimas pradinėje mokykloje tampa aktuali dėl kelių priežasčių:

1. Trūksta informacijos apie prevencinę veiklą pradinėje mokykloje.
2. Tyrimas gali atskleisti Prevencinių programų situaciją pradinėje mokykloje.

Tyrimo objektas. Prevencinės programos pradinės mokyklos ugdymo procese.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad Prevencinės programos pradinėje mokykloje realizuojamos epizodiškai, nesistemiškai.

Tyrimo tikslas – Išanalizuoti Prevencinių programų integravimo ir realizavimo situaciją pradinėje mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti vyraujančias Prevencinių programų integravimo tendencijas.
2. Išnagrinėti integravimo ypatumus.
3. Atskleisti realizavimo praktiką ir galimybes.

Tyrimo pagrindas šiomis metodologinėmis nuostatomis:

- Humanistinės psichologijos (A.Maslow, C.Rogers ir kt.) požiūriu į asmenybę, kaip į sudėtingą, įvairiapusę, organišką struktūrą, išskiriant tuos bruožus ir gebėjimus, kurie išreiškia žmogaus autentiškumą, integralumą, visapusiškumą, sąmoningumą, laisvę.
- Pragmatizmo atstovų (J.Dewey) nuostata, jog būtina ugdymą sieti su individo praktika; F.Perls idėja, jog žmogus yra vientisa, visybiška būtybė ir funkcionuoja kaip visuma. Ugdymas, nukreiptas į visą žmogų, fokusuoja ne vien į intelektualinę veiklą, jis apima jausmus, vaizduotę, nuostatas, vertybes, bendravimą su kitais žmonėmis.

- Harmoningo ugdymo idėjomis – puoselėti visas žmogaus prigimties jėgas ir gebėjimus. J.A.Komenskio teiginiais, jog visa, kas siejasi tarp savęs, turi būti dėstomas kartu ir mokyti visko, kas žmogui esti naudinga visą gyvenimą.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės informacijos šaltinių analizė, Lietuvos švietimo dokumentų (content) analizė.

Empiriniai: vieno atvejo tyrimas, anketinė mokinių ir mokytojų apklausa.

Statistiniai: aprašomoji statistika (absoliutiniai ir procentiniai dažniai). Tyrimo duomenys apdoroti naudojant Microsoft Excel kompiuterinę programą.

Tyrimo imtis ir organizavimas.

Tyrimo dalyvavo 222 respondentai iš Šiaulių miesto pradinių ir pagrindinių mokyklų, 168 ketvirtųjų klasių mokiniai ir 54 pradinių klasių mokytojai. Tyrimo imtis sudaryta serijiniu „puokštės“ principu. Tyrimas atliktas 2010 kovo mėnesį.

Tyrimo etapai.

2007 m. rugsėjis – gruodis: buvo analizuojama pedagoginė ir psichologinė bei filosofinė literatūra, interneto duomenų bazės. Mokslinės informacijos šaltinių studijos ir analizė leido tikslinti tyrimo problemą, tikslus, uždavinius, atskleisti prevencinių programų svarbą, integravimo galimybes.

2009 m. sausis – birželis: buvo studijuojami ir analizuojami Lietuvos švietimo dokumentai: Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2003), LR Švietimo įstatymas (2003), Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2009), statistinių duomenų analizė.

2009 m. rugsėjis – gruodis :atliktas testavimas su vienu tiriamuoju, pilotinis tyrimas (retestas). Šių tyrimų metu buvo patikrintas tyrimo instrumento validumas, bei patikimumas.

2010 m. sausis – gegužė: atliktas prevencinės veiklos organizavimo tyrimas, kuriame dalyvavo Šiaulių miesto pradinių klasių mokytojai (54) ir 4 kl. mokiniai.(168). Šio tyrimo metu gauti duomenys leido suformuluoti darbo išvadas ir parengti konkrečias rekomendacijas.

Darbo struktūra.

Magistro darbą sudaro: santrauka užsienio kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas,

Darbe naudotos santrumpos .

BP – Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos.

PP – Prevencinės programos: Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų prevencija; Gyvenimo įgūdžių ugdymas; Žmogaus sauga (Civilinė sauga, Priešgaisrinė sauga, Saugus eismas) ; Rengimas šeimai ir lytiškumo ugdymas.

ATPP - Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa

1. PREVENČINĖS PROGRAMOS PRADINĖJE MOKYKLOJE

1.1 Prevencijos samprata

Prevencijos (lot. praeventio) sąvoka tarptautinių žodžių žodyne (Kvietkauskas, 1985, p.398) aiškinama kaip išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių. Jovaišos (2007, p.230) teigimu, tai visuma auklėjimo metodų, kuriais siekiama užbėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms.

Plačiąja prasme prevencija apima tris etapus: pirminę, antrinę ir tretinę prevenciją. Mokykloje įgyvendinamų prevencinių programų autoriai skirtingai traktuoja šias sąvokas. Auškelis (2006, p.37) pateikia tokią etapų struktūrą:

- 1) pirminė prevencija arba tiesiog prevencija – išankstinės priemonės, padedančios išvengti netinkamo elgesio apraiškų ar įvykių. Šio etapo tikslas – sudaryti tokias sąlygas, kurios sumažintų pavojų pasireikšti neigiamiems reiškiniams ar poelgiams.
- 2) antrinė prevencija arba intervencija – veiksmai ir priemonės, kurių būtina imtis iškilus realiam pavojui. Intervencinius veiksmus gali atlikti tik specialistai.
- 3) tretinė prevencija arba postvencija – tai prevencijos etapas, kurio tikslas – sušvelninti pasekmes, suteikti psichologinę ir moralinę pagalbą visiems nukentėjusio asmens artimiesiems, mokyklos ir klasės draugams, mokytojams bei visai mokyklos bendruomenei.

Karmaza, Grigutytė, Karmazė (2007) išskiria taip pat tris prevencijos lygius:

- 1) pirminė prevencija – skirta visai populiacijai;
- 2) antrinė prevencija – skirta didelės rizikos grupei;
- 3) tretinė prevencija – skirta turintiems polinkį arba įvairių neigiamų įvykių ar nelaimių aukoms.

Davidavičienės, Jakučiūnienės ir kt. (2006) teigimu, pirminė prevencija – tai kelio užkirtimas įvairiomis priemonėmis, kurios ugdo vaikų ir jaunimo atsparumą neigiamiems gyvenimo reiškiniams dar prieš susiduriant su jais. .

Žukauskienė (2006), Sakalauskas (2006), Auškelis (2006) pažymi, kad sėkmingam prevencijos vykdymui didelę reikšmę turi ankstyvosios prevencijos programos, kurioms priskiriamos ikimokyklinio ugdymo programos, šeimų terapija ir švietimas, šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo programos, socialinių įgūdžių ugdymo programos. Žukauskienės (2006) teigimu, Kanados, Australijos, Skandinavijos patirtis rodo, kad kuo anksčiau atkreipiamas dėmesys į vaikams ir jaunimui daromą žalingą aplinkos poveikį, tuo didesnė tikimybė, kad

naudojant tinkamas priemones bus išvengta įvykių, prieštaraujančių moralės ir teisės normoms. Daugelio šalių pedagogai, psichologai, socialiniai darbuotojai laikosi nuomonės, kad turi būti investuojama į visapusišką pagalbą jauniems žmonėms, nes veiksminga prevencija kainuoja mažiau nei iškilusių problemų sprendimas. Vokietijoje (Karmaza, Grigutytė, Karmazė, 2007) plačiai paplitusios prevencijos programos, skirtos 5 klasės (nes tai yra kritinis laikotarpis) vaikams, atėjusiems iš pradinių tos pačios mokyklos ar kitų mokyklų klasių.

Prevencija vykdoma visuomenės labui ir su visuomenės pagalba. Todėl svarbu žinoti visuomenės grupes, judėjimus, organizacijas, jų aktyvumo šaltinius, poveikio jiems metodus. G.Sakalauskas. S.Gečėnienė, B.Gruževskis (2000,p.104) išskiria prevencinei veiklai keliamus reikalavimus:

- 1) Mokslinis pagrindumas. Numatytų prevencinių priemonių pagrindumas turi būti įtikinamai įrodytas mokslo numatytomis priemonėmis.
- 2) Organizacinis pagrindumas. Būtina tiksliai nustatyti, ar tikrai turimomis priemonėmis pasiekiami prevencijos tikslai.
- 3) Praktinis pagrindumas. Priemonės turi būti parengtos taip, kad vykdytojais būtų atitinkamos kvalifikacijos ir aiškiai suprastų, ką ir kokia tvarka turi atlikti.

Svarbi vaikų ir jaunimo prevencijos sistemos dalis yra institucijos, kurios vykdo ir įgyvendina valdžios politiką, Konstituciją, įstatymų bei kitų teisės aktų nuostatas. Todėl nacionalinės strategijos glaudžiai susijusios su regioninėmis, apskričių ir savivaldybių strategijomis, skatina „vertikalųjį“ (valstybės, regionų bei apskričių), bei „horizontalųjį“ (ministerijų, agentūrų, organizacijų) bendradarbiavimą (Žukauskienė, 2006). G.Sakalauskas, S.Gečėnienė (2000) nurodo, kad svarbu užtikrinti tinkamą šių institucijų funkcionavimą, koordinuoti jų veiklą, siekti efektyvumo šiais lygmenimis:

1. Nacionaliniu lygmeniu arba visos valstybės mastu.
2. Savivaldybių lygmeniu, atsižvelgiant į teritorinį pasiskirstymą.
3. Atskirų institucijų lygmeniu.

Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama naujo požiūrio į prevenciją plėtojimui, nekopijuojant vieno ar kito jau išbandyto metodo. Netinkamo elgesio priežastys yra fundamentalios ir susipynusios, prevencinės programos – paviršutiniškos ir nesuderintos tarpusavyje. Dažnai pamirštama, kad prevencija nėra problema, išsprendžiama techninėmis priemonėmis. Mokykloje prevencija gali apimti tokias tikslines grupes: mokinius, tėvus, mokytojus. Svarbu, kad į prevencinę veiklą būtų įtraukiami ir patys mokiniai, nes vien mokyklos darbuotojai be tėvų ir visos bendruomenės pagalbos nepasieks keliamų tikslų. Moksliniai tyrimai (Karmaza, cit. Lenz, 1996, Goleman, 1995) rodo, kad Prevencinės programos yra veiksmingesnės,

jei orientuojamos į emocinės ir socialinės kompetencijos ugdymą ir puoselėjimą. Griuner ir Chilt (1998), įvertinę įvairias prevencijos priemones, suformulavo tokias išvadas:

- prevencinės programos, kurios remiasi vaikų galimybėmis, yra veiksmingesnės nei tos, kurios orientuotos į rizikos veiksnius ir sutelkia dėmesį į problemines sritis;
- vaikų psichosocialinės ir gyvenimiškos kompetencijos ugdymas ir puoselėjimas yra veiksminga prevencinė priemonė;
- prevencija – ilgalaikis procesas, kurį reikia pradėti laiku. Trumpalaikės priemonės yra neveiksmingos.

S.Gečėnienė, B.Gruževskis, B.Čėsnaite, V.Kalpokas (2000) išskiria šiuos vaikų ir jaunimo prevencijos politikos ypatumus:

- teisės aktų bazė;
- konkrečių atsakingų institucijų sistema ir geras jos administravimas;
- prevencinių priemonių kompleksas;
- moksliniai tyrimai;
- visuomenės švietimas.

Literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl prevencijos subjektų veiklos lygio klausimo. Dauguma autorių sutinka su skirstymu į tokius lygius, tačiau skirtingai juos įvardija. Labiausiai pagrįstu laikomas A.M.Jakovlevo (2006) klasifikavimas, kuris išskiria tokius lygius:

- 1) individualioji prevencija;
- 2) prevencija socialinėms grupėms ir kolektyvams;
- 3) bendrasocialinė prevencija, t.y. prevencija visos visuomenės mastu.

.Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras bei tarptautinės organizacijos, remdamosi R.Gordon (1987) pasiūlyta narkomanijos prevencijos klasifikacija, rekomenduoja prevenciją skirstyti į *bendrają* (angl. Universal), *atrankinę* (angl.Selective) ir *tikslinę* (angl.Indicated) (A.G.Davidavičienė, D.Jakučiūnienė, 2006).

- 1) Bendroji prevencija taikoma jauno amžiaus žmonėms ir orientuojama į visus gyventojus.
- 2) Atrankinė prevencija taikoma pažeidžiamiesiems asmenims ir jų grupėms, siekiant sumažinti rizikos veiksnių įtaką.
- 3) Tikslinė prevencija taikoma tokiems asmenims, kuriems jau būdingas probleminis elgesys.

Analizuodamos kitų šalių prevencijos programų įgyvendinimo patirtį ir jų efektyvumo vertinimu, Davidavičienė, Jakučiūnienė, Latauskienė (2006), išskiria šiuos bendrosios (pirminės) prevencijos veiklos principus:

- Veikla organizuojama atsižvelgiant į padėtį šalyje, mieste, rajone, mokykloje.
- Neapsiribojama vien informacija.
- Formuojamas asmens gebėjimas atsispirti socialiniam spaudimui.
- Formuojamos nuostatos ir vertybės, kurios stiprina vaikų ryžtą sveikai gyventi.
- Taikomi įvairūs prevencijos metodai: diskusijos, žaidimai, vaizdajuostės ir kt.
- Prevencijos priemonės organizuojamos atsižvelgiant į amžiaus, kultūros ypatumus.
- Prevencijos programos yra ilgalaikės. Vienkartiniai užsiėmimai ir paskaitos yra neveiksmingi.
- Tėvų švietimas.
- Vykdomas įvairių institucijų bendradarbiavimas..

Karmaza, Grigutytė, Karmazė (2007) šiuos principus papildo:

- Prevencijos organizavime dalyvauja mokiniai.
- Dirbama mažomis grupėmis. Optimalus grupės dydis – 12 dalyvių.
- Dirbama su kuo jaunesnio amžiaus vaikais. Veiksmingiausia prevencija yra tada, kai dirbama su ikimokyklinio ir pradinių klasių amžiaus vaiku.

Mokyklos aplinka labai svarbi pirminei prevencijai vykdyti, todėl plečiama prevencijos politika, skiriamos lėšos pedagogų mokymui, metodinės medžiagos parengimui ir išleidimui, projektų rėmimui ir kitai veiklai finansuoti. Taip pat siūloma inicijuoti ir organizuoti tėvų ar bendruomenės savanorių grupes, siekiančias suvienyti tėvus ir bendruomenės suaugusiuosius, darančius įtaką kasdieniniams vaikų gyvenimui.

Ugdymo įstaigose prevencija turi apimti tokias veiklos sritis:

1. Tinkamų ugdymo sąlygų sudarymas. Materialinės bazės sukūrimas, veiksmingi pedagoginiai metodai, gera mokytojų ir mokinių psichologinė savijauta, palankus psichologinis ugdymo įstaigos mikroklimatas, šilta bendravimo kultūra.
2. Darbuotojo, atsakingo už prevencijos kontrolę paskyrimas. Mokykloje turi būti darbuotojas, kuris stebėtų situaciją ir iškilus būtinybei planuotų prevencines priemones ir koordinuotų veiksmus.
3. Situacijos stebėjimas. Konfliktinių situacijų, nusižengimų stebėjimas ir diagnozavimas, bei mokinių siuntimas pas specialistus.

4. Aplinkos rizikos veiksnių kontrolė ir jų pašalinimas. Sudaryti tokias sąlygas, kad alkoholis, tabakas, psichiką veikiančios medžiagos nebūtų lengvai pasiekiamos.
5. Informacijos platinimas. Informacija apie prevenciją turi būti platinama atsižvelgiant į tai, kam ji skirta, užtikrinant, kad bus teisingai suvokta.

L. Bulotaitė (2005) išskiria 5 pagrindines pirminės prevencijos strategijas:

- Informacijos skleidimas.
- Atsakingos elgsenos ugdymas.
- Alternatyvų kūrimas.
- Pasipriešinimo įgūdžių formavimas.
- Asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymas.

Kiekvienoje šių strategijų naudojami įvairūs metodai – didaktinės instrukcijos, diskusijos, garso ir vaizdo medžiagos peržiūros, grupiniai užsiėmimai, įgūdžių ugdymas. Tačiau vyraujantys metodai skirtingi.

Informacijos skleidimo strategijos tikslas – suteikti žinių ir formuoti nuostatas. Pagal kai kurias programas teikiant informaciją dramatizuojama rizika, naudojamas bauginimo metodas, pateikiama daug neigiamų faktų. Deja, tai neduoda gerų rezultatų. Daugumai jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų pasekmės atrodo labai tolimos ir nesusijusios su jų elgsena. Kartais tai sukelia baimės jausmą, tačiau tai neskatina tinkamai elgtis.

Atsakingos elgsenos strategijos tikslas – skatinti savęs vertinimą, atsakomybę priimti sprendimus, asmenybės raidą. Prevencijos programų apžvalga rodo, kad vis dažniau pabrėžiama asmeninė atsakomybė

Alternatyvų kūrimo strategijos tikslas – skatinti savęs vertinimą, mažinti nuobodulį, atskirties jausmą. Šiam tikslui tradiciškai pasitelkiama būrelių, klubų veikla, siekiama suteikti galimybių įgyvendinti individualius poreikius, interesus.

Pasipriešinimo įgūdžių formavimo strategijos tikslas – supažindinti su socialiniu spaudimu, formuoti pasipriešinimo įgūdžius. Socialinį spaudimą daro ne tik bendraamžiai, bet ir šeima ar žiniasklaida, formuodamos normalaus, visuotinai priimtino elgesio sampratą. Žmogaus elgesys – interakcijų tarp žmogaus, bendruomenės ir platesnės visuomenės rezultatas (Bulotaitė, 2007, p.59).

Asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymo strategijos tikslas – formuoti sprendimų priėmimo, bendravimo, kritinio mąstymo ir kitus įgūdžius. Pabrėžiami problemų sprendimo ir sprendimų priėmimo, kūrybinio mąstymo, kritinio mąstymo, bendravimo ir streso įveikimo, pasipriešinimo socialiniam spaudimui, savosios vertės pajautimo įgūdžiai.

Prevenčinėse programose taikoma formulė: žinios + socialiniai įgūdžiai + nuostatos, vertybės. Europos Sąjungos šalių patirtis liudija, kad metodika, paremta vien švietimu, veikia tik pažintinius procesus, tačiau nekeičia elgsenos ir socialinės sąveikos ugdymo komponentų (Davidavičienė, Jakučiūnienė, Lajauskienė, 2006).

Siekiant iškeltų uždavinių įgyvendinimo, laikomasi šių principų:

1. *diferencijavimo* – prevencinio ugdymo uždaviniai diferencijuojami skirtingo amžiaus koncentrams, ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į vaiko ar vaikų grupės ypatumus ir ypatingus poreikius;
2. *kontekstualumo* – atsižvelgiama į aplinkos (regiono, miesto, mokyklos, bendruomenės) ypatumus, remiamasi patirties pavyzdžiu;
3. *integralumo* – siekiama vaiko asmenybei daromo poveikio visybiškumo, t.y. neapsiribojama vien švietimu sveikatos srityje, bet integruotai ugdomi mokinių gebėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos;
4. *konstruktyvumo* – atskleidžiamos ne vien problemos, bet skatinama ieškoti konstruktyvių jų sprendimo būdų;
5. *veiksmingumo* – siekiama geros prevencinio ugdymo kokybės rezultatų vykdant bendrąją prevenciją laiku ir sistemingai, numatant ir apibrėžiant orientacinius ugdytinių pasiekimus, užtikrinant tinkamą mokytojų kvalifikaciją.

1.2. Programų analizė

Į pradinio ugdymo turinį integruojamos *prevencinės programos*:

- Gyvenimo įgūdžių ugdymo (2004);
- Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos (2006);
- Žmogaus saugos (2006);
- Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo (2007) .

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa parengta įgyvendinant Europos sveikatą stiprinančių mokyklų projektą, koordinuojamą Pasaulio sveikatos organizacijos Europos regiono biuro (PSO/EURO), Europos Tarybos bei Europos Komisijos, bendradarbiaujant su Jungtinių Tautų Vaikų fondu (UNICEF). Leidiniui pritarė Švietimo ir mokslo ministerijos Sveikatos ugdymo ir kūno kultūros ekspertų komisija (2003-01-21, Nr.28).

Į gyvenimo įgūdžių ugdymo programas integruojamos:

1. Tarptautinės programos (parengtos užsienio šalių ekspertų ir įgyvendinamos tarptautiniu lygiu):
  - Olweus patyčių prevencijos programa (parengė prof. D.Olweus);
  - Smurto prevencijos programa ikimokyklinukams „Zipio draugai“;
  - Smurto prevencijos mokymo programa socialiniams ir emociniams įgūdžiams ugdyti „Second Step“.
2. Nacionalinės programos (parengtos Lietuvos ekspertų ir taikomos Lietuvos švietimo sistemoje):
  - Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (2004 m.);
  - Socialinių įgūdžių ugdymo programa pradinė klasių mokiniams (2001 m);
  - Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa „Tiltai“ (parengė N.Sturlienė, 2007 m.).
3. Lietuvoje adaptuotos užsienio šalių programos (užsienio šalyse parengtos programos, kurios yra pritaikytos, atsižvelgiant į Lietuvos švietimo sistemos specifiką):
  - Švedijoje parengta programa „Linas“ (parengė prof. N.Tioneng);
  - JAV programa „Sniego gniūžtė“;
  - R.Ives programa „Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (Anglija);
  - Projektas „Forumo teatras“.(2008 m.).

Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa bendrojo lavinimo mokykloms, patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. ISAK – 494.

ATPP – viena iš keleto bendrojo lavinimo mokykloje integruojamųjų programų. Šiai programai įgyvendinti siūlomi keli būdai: integravimas į dalykų turinį, papildomąjį ugdymą, klasės valandėles, neformaliojo vaikų švietimo programas. Skiriamos 5 valandos per metus. ATPP galima įgyvendinti ir skiriant valandas šiam kursui, kaip pasirenkamajam dalykui. BP numatytos mokyklos nuožiūra skirstomos pamokos. Jas mokykla gali skirti ir ATPP, kuri aktuali klasei, mokyklai, bendruomenei. Kurso trukmę turėtų lemti klasės bei mokyklos kontekstas. Ji gali būti 17 arba 34 valandos. Pasirinkus tokį programos įgyvendinimo modelį, būtina užtikrinti jo tęstinumą.

Žmogaus saugos dalyko programa sudaryta iš trijų programų:

Civilinės saugos mokymo programos bendrojo lavinimo mokykloms, patvirtintos Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. spalio 24 d. įsakymu Nr. ISAK – 2117.

Civilinės saugos mokymas yra BP bei Žmogaus saugos sudedamoji dalis. Bendrajam civilinės saugos ugdymui skiriamos 6 valandos per metus. I-IV klasėse rekomenduojama integruoti į Pasaulio pažinimo ugdymo turinį.

Saugaus eismo programos bendrojo lavinimo mokykloms, patvirtintos Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. ISAK – 1030.

Saugaus eismo programa yra BP bei Žmogaus saugos dalyko sudedamoji dalis, integruojama į kitų dalykų programas.

Priešgaisrinės saugos mokymo programos bendrojo lavinimo mokykloms, patvirtintos Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. birželio 10 d. įsakymu Nr. ISAK – 820/IV – 208 (Žin., 2003, Nr.60 – 2743).

Priešgaisrinės saugos mokymas yra BP sudedamoji dalis, skiriamos ne mažiau kaip 6 akademinės valandos per mokslo metus. Rekomenduojama siūlomas temas papildyti, integruoti į įvairių mokomųjų dalykų turinį (gamtos mokslų ir kt.).

Rengimo šeimai ir lytiškumo programa bendrojo lavinimo mokykloms, patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK – 179.

Rengimo šeimai ir lytiškumo programa skirta mokiniams besimokantiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Taikoma įvairių poreikių vaikams, integruojama į atskirus mokomuosius dalykus, nedidinant BP nustatytų dalykui skirtų pamokų skaičiaus.

Įvertinus sveikatingumo ir sveiko gyvenimo būdo nuostatų formavimo(si) svarbą vaikystėje ir paauglystėje, 1992 m. buvo išleista *Universalioji sveikatos ugdymo programa*. Be programų, sveikatos stiprinimo, sveikatingumo tema pasirodė daug metodinės literatūros (L.Bulotaitė (2000), S.Ustilaitė, M.Purlienė, R.Proškovienė (2000), E.Žilinskienė, V.Gudžinskienė (2003) ir kt.).

Susipažinus su įvairiomis prevencinėmis programomis galima teigti, kad mokyklose prevencija suprantama kaip plati *veiklos sritis, įtraukianti švietimą, neformalųjį ugdymą, paramą ir konsultacijas tėvams ir globėjams*. Taikomos įvairios priemonės siekiant išvengti neigiamų gyvenimo reiškinių mokinių aplinkoje ir ugdyti mokinių atsparumą dar iki susiduriant su jais. Šiuolaikinės prevencinės programos apima *visuminį žinių, gyvenimo įgūdžių, nuostatų ir vertybių ugdymą. Šių programų ugdomoji paskirtis – rengti jaunos žmones gyvenimui, ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, gebančią kurti ir palaikyti tarpasmenius santykius, puoselėti sveikatą ir pasipriešinti neigiamai aplinkos įtakai.* (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

Prevenicine veikla siekiama puoselėti mokinių sveikatingumą ir sveiką gyvenseną, vykdyti žalingų įpročių, priklausomybės ligų, elgesio krizių prevenciją. Taip pat ugdyti vaikų gebėjimą ir pasirengimą atsispirti socialiniam spaudimui, suvokti ir įveikti psichologines problemas, kurios ateityje gali priartinti prie žalingo ir nederamo elgesio (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 2006).

Svarbu ne tik teikti informaciją apie žalingus įpročius, priklausomybės ligas ar sveikos gyvensenos pranašumus – daug svarbiau per kryptingą pozityvią veiklą keisti netinkamas mokinių nuostatas, elgesio modelius, remiantis visuomenėje, šeimoje, artimiausioje aplinkoje vyraujančiomis nuostatomis ir vertybėmis. Vertybės, anot Kuzmicko (2001) gali būti lyg taisyklės, kuriomis pasakoma, ką galima daryti ir ko ne. Vertybė – tai išraiška to, kas „gera“ ir „bloga“, „teisinga“ ir „neteisinga“, „tinkama“ ir „netinkama“. M.Halstead ir M. Taylor nuomone, „vertybės – tai principai ar fundamentalūs įsitikinimai, kurie yra svarbūs elgesio orientyrai, standartai. Jais remiantis nusprendžiama, kas yra gera ir pageidaujama“ (Vasiliauskas, 2005,p.10).

1.3.Preveninės programos ugdymo procese

Preveninės programos papildo bendrąsias programas, nurodo mokyklai prevencinio darbo kryptį ir gali būti įgyvendinamos atsižvelgiant į mokyklos ir (arba) klasės kontekstą keliais skirtingais būdais:

- integruojant į mokomųjų dalykų programų turinį. Integravimas turėtų būti lankstus, nedidinti mokymosi krūvių ir teikti galimybę programą įgyvendinti įvairiuose kontekstuose;
- įvedant specialų kursą, kaip pasirenkamąjį dalyką kuriai nors klasei ar klasėms. Šiuo atveju labai svarbu užtikrinti programos įgyvendinimo tęstinumą;
- integruojant į papildomąjį ugdymą ir neformaliojo švietimo programas;
- integruojant į klasės valandėles. Šiuo atveju programos įgyvendinimas labai glaudžiai siejamas su klasės kontekstu;
- integruojant į kitas programas, pvz., „Gyvenimo įgūdžių ugdymas“, „Socialinių įgūdžių ugdymas“ ir kt.;
- kitu mokyklos pasirinktu būdu: vykdant trumpalaikius ir (arba) ilgalaikius projektus; pasinaudojant nepamokine ugdomąja veikla, bendruosiuose ugdymo planuose numatomu pažintinės veiklos laiku. Šiuo atveju svarbu, kad programos įgyvendinimas būtų sėkmingai orientuotas į mokinį.

Prevencijos programos orientuojamos ne į žinių perteikimą, o į numatomus mokinių pasiekimus – gyvenimo įgūdžius ir gebėjimus, kuriuos tam tikrais programos įgyvendinimo etapais svarbu įvertinti. A.G.Davidavičienė (2006) tokius vertinimo tikslus: nustatyti mokymo/si metodų tinkamumą, išmatuoti mokymo/si proceso efektyvumą, diagnozuoti besimokančiųjų pasiekimus ir pažangą, fiksuoti mokymosi pasiekimus, skatinti besimokančiųjų motyvaciją.

Vaiko socializacijai, ypač ankstyvojoje jos stadijose, svarbus vaidmuo tenka šeimai. Šeimoje pradeda formotis išstisas kompleksas veiksnių, vėliau darysiančių įtaką visam tolimesniam individo gyvenimui: vaiko asmenybė, savęs suvokimas, vertybių sistemos užuomazgos, charakterio bei elgesio ypatumai, bendravimo su aplinkiniais patirtis ir kt. Šeiminė padėtis, tėvų socialinė padėtis bei išsilavinimas atsiliepia vaikų auklėjimui bei tolimesniam elgesiui.

Ikimokyklinis ugdymas visuomenėje turi vis didesnę svarbą, formuojasi naujas požiūris į vaiką ir vaikystę kaip unikalų gyvenimo tarpinį. Ikimokyklinis amžius įgauna platesnį ankstyvosios vaikystės kontekstą, kuriame išryškėja pakitęs šeimos ir ugdymo institucijų vaidmuo, būtinybė ieškoti naujų galimybių tenkinti šio amžiaus tarpsnio vaikų poreikius. Naujus vaidmenis lemia visuomenės branda, socialinės, ekonominės, etnokultūrinės sąlygos (Valickas, 1997). Todėl siekiant labiau tenkinti vaikų poreikius ir atitraukti juos nuo neigiamo aplinkos poveikio, siūloma organizuoti priešmokyklinio ugdymo grupes, klases nelankantiems ikimokyklinio ugdymo įstaigų 5-6 metų vaikams, plėtoti ikimokyklinio ugdymo įstaigų įvairovę. Šiame etape būtina kaupti ir sisteminti informaciją apie ikimokyklinio amžiaus vaikus, tėvų įtaką vaikų ugdymui, socialinės aplinkos poveikį vaiko fizinei, psichinei ir dvasinei sveikatai. Svarbu teikti tėvams metodinę pagalbą, padedančią garantuoti vaikams socialinį saugumą.

Ikimokykliniame ugdyme integruojamos visos programos, kurios tęsiamos Pradiniame ir viduriniame ugdyme. Programų tyrinys pritaikomas atitinkamiems amžiaus tarpams ir yra sėkmingas veiksnys šių programų realizavimui mokykloje.

Mokyklinis ugdymas - svarbus žmogaus bendrojo vystymosi ir socialinio formavimosi laikotarpis, sudarantis pagrindą bet kurių veiklos sričių tobulėjimui ateityje ir tampa specifinių žinių bei įgūdžių įgijimo sąlyga. Šiuo laikotarpiu formuojasi ne tik asmenybės psichikos bruožai, lemiantys elgsenos pobūdį dabarties laiku, bet ir vaiko ateitį nulemsiantys elgsenos bruožai (Juodaitytė, 2002; 2003).

Šiame darbe aptariamas pradinę mokyklą (I – IV kl.) baigiančių vaikų amžiaus tarpas (10 – 11 m.), remiantis Juodaityte (2003, p.110), vadinamas “*jaunesniuoju mokykliniu amžiumi*“. Toks vaikystės interpretavimas atspindi pagrindinę vaiko funkciją vaikystėje – jo mokymąsi įstaigoje.

Jaunesnysis mokyklinis amžius yra reikšmingas ugdymo etapas, nes šiame tarpsnyje „vaikas įvaldo didelį kalbos žodyną, rašomąją kalbą, išmoksta skaičiuoti, įsisavina pirmąsias mokslo žinias apie gamtą, kultūrą, jo mąstymas pasiekia gana aukštą abstrakcijos lygį, pradeda ryškėti interesai ir gabumai“ (Jovaiša, 1993, p.251-252). Kaip tik mokykloje vaikas bręsta, formuojasi jo vertybinės nuostatos, pasirenkami idealai, kurie turi lemiamą įtaką tolesniam žmogasu gyvenimui. Šis amžius, intelekto operacinės teorijos kūrėjo Piaget teigimu, dar vadinamas *konkrečių operacijų etapu*, ypatingai palankus metas rengti jaunos žmones gyvenimui, gebančius kurti ir palaikyti tarpasmeninius santykius, puoselėti sveikatą ir pasipriešinti neigiamai aplinkos įtakai (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008). Anot Piaget, šiame amžiuje santykiai su aplinka tokie paslankūs ir atviri pašalinei įtakai, nes vaikas turi dar nedaug įsisenėjusių išankstinių nusistatymų. Būtent mokykla pradinių klasių mokiniams tampa naujai atsiveriančia aplinka, ne tik suteikiančia realias galimybes jį pažinti, bet ir sukuriančia tokias veiklas, kuriose galima įgyti ir tobulinti socialinio bendrabūvio įgūdžius, ugdytis atsakomybę, atjautą, pasitikėjimą savimi ir atsparumą rizikos veiksnių poveikiui (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008).

Kai kurie mokslininkai įsitikinę, kad pradinė mokykla yra pats tinkamiausias laikotarpis dorumui ugdyti bei vertybiniams santykiams formuoti, nes pradinių klasių mokiniai yra žingeidūs, nuoširdūs, jautrūs, imlūs aplink juos vykstantiems procesams. Piaget (1965) nustatė, jog 5-10 metų vaikams būdinga heteronominė arba moralinio realizmo stadija. Jos skiriamasis bruožas – nesugebėjimas skirti subjektyvius ir objektyvius ypatumus. Taigi vaikas priima šiuo atveju žaidimo taisykles kaip fiksuotas normas, kurių negalima keisti. Šių taisyklių laikymąsi sąlygoja prievarta palaikomas suaugusiųjų autoritetas, kognityvinis nesubrendimas ir egocentrizmas. Tuo remdamasis I.Kohlberg atskleidė, kad 10 metų vaikams būdingiausia yra bausmės paklusnumo orientacija bei hedonizmas. Tai reiškia, kad dažniausiai vaikai sprendami moralinę dilemą teigia, jog gerai pasielgti reikia todėl, kad išvengtum bausmės ar sulauktum atitinkamo elgesio iš aplinkinių. Tik nedaugelis šio amžiaus mokinių motyvuoja elgesį siekimu sulaukti pritarimo iš kitų žmonių.

Papildomasis ugdymas suprantamas kaip permanentinio ugdymo dalis, skirta vaikų ir paauglių intelektiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti. Papildomasis ugdymas apibūdinamas trimis sąvokomis; *formalusis* (poveikis vaiko asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas), *neformalusis* (taip pat pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas) ir *informalusis* (neturint išankstinio pedagoginio tikslo vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos).

Į papildomojo ugdymo programas siūloma integruoti „Gyvenimo įgūdžių ugdymo“, „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos“, „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo“ ir kitas programas.

Pirminės prevencijos klaidos.

- masiškumas, įtraukiama didelė mokyklos bendruomenės dalis (100-150);
- nenumatytas tęstinumas;
- prevencija suprantama labai siaurai, dažnai apsiribojama vien paskaitomis, lankstinukų dalijimu ar piešinių konkursais;
- prevencijos programas įgyvendinantys asmenys neturi pakankamai žinių, būtinų šiam darbui.
- dažnai naudojamosi užsienio šalių programomis, neadaptuotomis Lietuvos mokykloms.

2.PREVENCINIŲ PROGRAMŲ INTEGRAVIMAS PRADINĖJE MOKYKLOJE

2.1. Integruoto ugdymo samprata

Integracija (lot. atnaujinimas, atstatymas) paprastai nusakomas „savitarpiškas sistemos dalių suderinimas, laiduojąs jai visumos pusiausvyros būklę“ (Jackūnas, 2006,p.91).

Integracijos idėjos pedagogikoje grindžiamos holistiniu požiūriu į gyvenimo tikrovę. Apie visuminę pasaulio sklaidą dar XVII a. mąstė J.A.Komenskis, pirmasis Europoje parengęs vientisos švietimo sistemos projektą. Integruoto ugdymo patirtis pasaulyje gausi ir įvairi. Šios filosofijos ištakos juntamos J.J.Russo, J.Pestalozzio, M.Montessori, R.Štainerio ir kitų pedagogų darbuose.

Pedagoginiuose svarstymuose integracijai skiriama keletas skirtingų reikšmių. Anot Jackūno (2006) galima kalbėti apie vidinę švietimo integraciją, kaip skirtingų jos grandžių, pakopų organizacinio vientisumo įgyvendinimą – ikimokyklinio, mokyklinio ir pomokyklinio ugdymo institucijų, jų funkcijų suderinimą. Organizaciniu požiūriu integracija gali būti ir tada, kai švietimas derinamas su kitomis ugdymo funkcija turinčiomis sociokultūrinėmis institucijomis; šeima, masinėmis komunikacijomis. Pasak Lamanausko (1996) integraciją reikėtų suprasti ir kaip siekimą tam tikros sistemos – tikslingos, loginiu požiūriu baigtos, pagrįstos priešasties ryšiais, kurie nors ir įvairiai pasireiškia, tačiau yra visuotiniai. Ugdymo integracija gali būti suvokiama ir kaip *ugdomosios veiklos sudedamųjų dalių – tikslų, sandaros, turinio, metodų - derinimas* (Jackūnas, 2006,p.89). Kaip teigia A.Vilkeliene (2005), ugdymo procese integracija gali reikšti *visuminį asmenybės ugdymą ir integruotą mokymą*. Autorės teigimu, integruotas mokymas vyksta tuomet, kai vaikas visapusiškai panaudoja įvairių dalykų žinias, tam tikrais aspektais susijusias su jo aplinka. Tuo atveju praturtinami pamokų modeliai, atsiranda nauji ryšiai ir prasmės. J.Laužikas (1993, p.279) integraciją apibūdina kaip procesą, *kuris suveda ir sujungia atskiras dalis, besisklaidančias jėgas ir švietimo lobius į struktūrinę visybę*. Asmenybės integralumas apibrėžiamas kaip pats aukščiausias integruoto ugdymo tikslas, nes jis įgalina asmenybę tapti savo veiksmų ir iš aplinkos teikiamų veikmių valdovu ir padaro laisvą apsispręsti savo egzistencijai (ten pat, p.233). Tokią asmenybę Ž.Jackūno (2006, p.90-91) teigimu, daugiausia apibūdina organiška harmoningai išplėtotų individo *fizinių jėgų, psichinių galių* (valios, jausmų, intelekto) bei *sociokultūrinių vertybių* (dorovinių, pažintinių, estetinių ir kt.), nulemiančių sėkmingą jo integraciją į socialinį gyvenimą, *darna*.

Ugdymo integracija siekiama dar vieno tikslo: įveikti lig šiol mokykloje vyravusį nepagrįstą ugdymo turinio suskaidymą į daugelį tarpusavyje nesusijusių mokomųjų dalykų, kurie moksleiviams *formavo mozaikišką, metafizikai išskaidytą pasaulio vaizdą*. Tokia pasaulėvoka remiasi paviršutinišku, empiriniu tikrovės pažinimu (Jackūnas, 2006, p. 92, cit. Glaser R.).

Česnavičienės (2003) teigimu, integruotas ugdymas padeda įgyti kompleksines žinias ir jas taikyti konkrečioje veikloje, kas yra ypatingai aktualu šiandienėje visuomenėje. M.Miškinienė ir J. Česnavičienė (2003, p.97-98) pateikia integruoto ugdymo reikalingumą pagrindžiančius *filosofinius* (pažinimo procesas prasideda nuo visumos, pereina prie dalių ir vėl grįžta prie sudėtingiau suvokiamos visumos), *psichologinius* (žmogus kaip asmenybė yra visapusiška, integrali), *pedagoginius* argumentus (ugdymas prasideda nuo visumos, pereina prie analitinio dalių nagrinėjimo ir vėl grįžta prie visumos).

Ugdymo turinio integracija, kaip teigia J. Česnavičienė (2003), vyksta dviem kryptimis – *sociokultūrine ir tarpdalykine*. Sociokultūrinė integracija mokyklose gali būti įgyvendinama pasitelkus atskiriems dalykams pritaikytas specialias programas. Jose turėtų būti universaliųjų sociokultūrinių programų turinio elementų (žinių, vertybinių nuostatų, įgūdžių), kuriuos tikslinga perteikti per atitinkamo dalyko pamokas ar su juo susijusią nepamokinę veiklą. Tarpdalykinė integracija traktuojama kaip ugdomosios medžiagos įvairiapusės dermės laidavimas ir tos dermės įgyvendinimo būdas. Ji turi remtis : a) esminėmis integruojamų dalykų žiniomis, sudarančiomis atitinkamo mokslo pagrindus; b) pažiūra į tikrovės reiškinius kaip į procesus su juos determinuojančiais dėsniniais; c) dalykiniais ryšiais, atskleidžiančiais tikrovės procesų, kuriuos nagrinėja skirtingi mokomieji dalykai, sąveiką, bendrybes ir skirtynes (Jackūnas, 2006, p.94). Vadovaujantis šiuo požiūriu buvo parengtos ir 1992 m. paskelbtos daugelio mokomųjų dalykų turinį atliepančios, tarpdalykinės, tarpdisciplininės universaliosios ugdymo programos (1992). Integracinis požiūris į ugdymą plečiamas, apimant ne tik mokomąją medžiagą ir ugdymo metodus, bet ir ugdymo išdavas ir rezultatus. Lietuvos švietimo reformos pirmajame etape integracijos principas buvo siejamas su poreikiais keisti ugdymo turinį (Jackūnas, 2003). Jau pradėjus reformą integracija imta suvokti kaip svarbi ugdymo turinio kaitos kryptis. Šią kaitą iliustruoja naujai pateikiama ugdymo turinio bei jo sandaros samprata. Kaip esminės ugdymo turinio išdavas ir rezultatas dabar suvokiamos ne žinios, o bendrosios ugdymo kompetencijos. Šis sociokultūrinis aspektas atsispindi 2003 m. parengtose Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose. Šiame dokumente asmens kompetencijų, patirties plėtojimas pabrėžiamas kaip vienas esminių ugdymo uždavinių. Esminės kompetencijos - daugiafunkcinė žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma, būtina kiekvienam asmeniui, kad jaustų pasitenkinimą savo gyvenimu ir siektų tobulėti, aktyviai dalyvautų visuomenės gyvenime, susirastų tinkamą darbą .

(Europos Parlamento ir Tarybos Rekomendacija dėl esminių kompetencijų mokymuisi visą gyvenimą (2005/0221(COD))

Visoms esminėms kompetencijoms svarbu:

- Kritinis mąstymas

- Kūrybiškumas
- Iniciatyvumas
- Problemų sprendimas
- Rizikos įvertinimas
- Sprendimų priėmimas
- Jausmų valdymas

Tarptautiniuose ir mūsų šalies švietimo dokumentuose bei forumuose ypatingai akcentuojama tai, kad būtina pereiti nuo griežtai dalykais suskirstyto mokymo turinio, pasyvaus žinių įsisavinimo ir kartojimo, prie integralaus ugdymo turinio, kuris sudarytų galimybę kiekvienam mokiniui svarbius bendruosius gebėjimus ar kompetencijas ir prisitaikyti prie sparčiai kintančių rinkos sąlygų. Mokykla yra orientuota padėti mokiniui suvokti save, talkinti siekiui tapti pilnaverčiu visuomenės nariu, įsisavinti visuomenės normas, patirtį, įprasminti gyvenimą (Braslauskienė, Šmitienė, 2002).

Pastaruoju metu integruoto ugdymo realizavimą pradinio ugdymo pakopoje reglamentuoja naujausias švietimo dokumentas – pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008).

Jas sudaro 8 ugdymo turinio sritys:

Ugdymo turinio sritis – apima giminingus, integraciniais ryšiais susietus dalykus, kurių mokymasis padeda mokiniams išsiugdyti sričiai būdingus gebėjimus, įgyti visuminį požiūrį į gamtos, visuomenės, kultūros reiškinius.

1.**Dorinis ugdymas** (etika, tikyba)

2.**Kalbos** (gimtosios, valstybinė lietuvių, užsienio)

3.**Matematika ir informacinės technologijos**

4.**Gamtamokslinis ugdymas** (pasaulio pažinimas , gamtos pažinimas, biologija, chemija, fizika)

5.**Socialinis ugdymas** (Istorija, geografija, kūno kultūra, pilietiškumo pagrindai , ekonomika)

6.**Meninis ugdymas** (dailė ir technologijos, muzika, šokis, teatras, integruotas menų kursas)

7.**Technologinis ugdymas** (dailė ir technologijos, technologijos, integruota technologijų programa)

8.**Bendrujų kompetencijų ugdymas** (Integruojamųjų programų gairės, prevencinių programų gairė)

2.3. Pradinio ugdymo integralumas

Išskirtinė pradinio ugdymo savybė – jo integralumas, t.y. visybiškumas, sąryšingumas, darna. Pradinis ugdymas organizuojamas kaip vieninga sistema, kiek įmanoma neskaidant ugdymo sričių į atskiras, nesusietas dalis – mokomuosius dalykus (Bendrosios ugdymo programos, 2008), kadangi ši amžiaus vaiko suvokimas ir mąstymas yra visybiškas. Z.S. Petrikienės (2003) manymu, būtent integravimas ugdymą daro prieinamą vaikui, palengvina mokymo turinį, kūrybingiau taikant mokymo formas ir metodus, kuriant programas, atitinkančias ugdytinių gebėjimus ir poreikius. Integruojančioji pradinio ugdymo ašis – pats vaikas. Į kiekvieną problemą, faktą, reiškinį žvelgiama iš vaiko pozicijų, jo akimis, remiantis jo patirtimi. Ši amžiaus vaiko suvokimas ir mąstymas yra sinkretiški, todėl siekiama, kad ugdymo turinys kiek įmanoma būtų integralus, atitiktų šio amžiaus tarpsnio raidos ypatybes. Kitas integracijos aspektas – sąsajos su realiu gyvenimu, ugdymo kontekstualumas. Mokomasi to, kas vaikui yra svarbu, reikšminga, prasminga. Siekiama kiekvieną mokomąją temą, problemą aktualizuoti, t.y. padaryti mokiniui aktualią, reikšmingą, susieti su mokinio reikmėmis, praktiniu pritaikymu. Trečioji integravimo kryptis – tarpdalykinė integracija: nagrinėjant bet kurią temą ar problemą stengiamasi ugdyti įvairius dalykinius gebėjimus. Anot Jackūno (2006, p.18) dalykų integracija padeda apibendrinti per įvairių dalykų pamokas pateikiamas žinias apie pasaulį ir padėti moksleiviams susikurti visuminį, vientisą, integruotą pasaulėvaizdį. Pradiniame ugdyme labai patogu integruoti *mokinio mąstymo galias, jo kalbinę, vaizdinę, vaidybinę raišką, estetinę nuovoką, sveikos gyvensenos įgūžius, judesių kultūrą* (Bendrosios programos, 2008).

Pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2008) pabrėžiamas mokinio vertybinių nuostatų ugdymas – kaip bendrasis (integralus) uždavinys kiekvieno dalyko ugdymo procese. Mokinių etinės (vertybinės) nuostatos ugdomos per visas tradicines ugdymo sritis – dorinį, kalbinį, socialinį bei gamtamokslinį, tiksliuosius mokslus, meninį, technologijų ir sveikatos ugdymą.

Integruotas ugdymas yra labai svarbus šiuolaikinių ugdymo programų naujumo rodiklis. Šiame dokumente teigiama, kad pradinis ugdymas organizuojamas vadovaujantis integralumo ir visybiškumo nuostata, kuri reiškia, kad ugdymas apima ne vien žinias, gebėjimus, vertybines nuostatas, bet ir pojūčius, jausmus, vaizduotę. Ugdymu siekiama racionalaus ir neracionalaus (intuityvaus, jausminio, sąjoniškos) pažinimo dermės, įtraukiami visi vaiko jautimai, siekiama mokomųjų dalykų tikslų, uždavinių, turinio, metodų dermės. Pagal programose pateiktą ugdymo turinį, kiekvienam mokomajam dalykui išskeltus tikslus ir uždavinius, mokyklose turėtų būti kuriama integruoto mokymo programa, siejant ją su vaiko sociokultūrine aplinka, siekiant, kad mokymas kiekvienam būtų prieinamas ir aktualus. Naujosios programos atveria galimybę ugdyti asmenį kaip būsimą žinių, informacinės visuomenės narį, gebantį gyventi sparčios kaitos

sąlygomis, rinkos principais grindžiamoje ūkio sistemoje. Ugdytinių aktyvus ir atsakingas veikimas, dalijimasis tuo informacija su kitais, kooperavimasis į grupes, problemų sprendimas, nepamokinė veikla plečiasi ir apima vis įvairesnes vaiko veiklos sferas. Ypač aktualus integracijai jaunesnysis mokyklinis amžius, kadangi pradinėse klasėse kartu mokosi ir specialiųjų poreikių vaikai. Integruotas ugdymas užtikrina saugią aplinką, padeda kurti pasaulio vaizdą, plečia ir gilina naujų žinių ir bendravimo kultūros lygį, plėtoja savąją patirtį, realizuojant norą veikti.

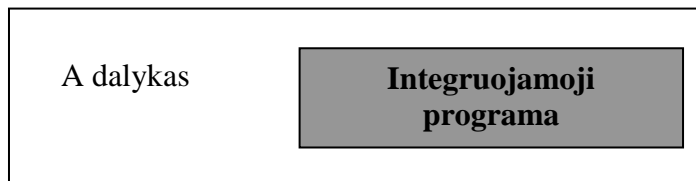
2.3. Integravimo galimybės

.Edukologinėje literatūroje galima rasti daug ir įvairių integravimo modelių ir metodų. Anot Ž.Jackūno (2006, p.89) mokyklose integracija įgyvendinama per: a) *integruojamąsias programas*, b) *integracinius dalykų ryšius*. Pastarieji vyksta:

1. integruojant dviejų ar didesnio skaičiaus mokomųjų dalykų medžiagą (dalykinės integracija);
2. tam tikrą temą atskleidžiant pasitelkus tinkamą medžiagą iš įvairių mokomųjų dalykų (teminė integracija);
3. naudojant tuos pačius metodus mokant skirtingų dalykų (metodų integracija);
4. remiantis bendromis tam tikrai mokslo sričiai sąvokomis, idėjomis, principais, dėsniumais (konceptualioji ugdymo turinio integracija).

A.Vilkėlienė (2005) išskiria tris integracijos lygius: *jungimo, koreliacijos, integracijos*. Taip pat mokyklose populiarėjanti projektinio integravimo lygmenį, kuris efektyvus tuomet, kai sprendžiamos vietinio reikšmingumo problemos. Tokio ugdymo metu atsiranda galimybė pasireikšti išplėtotiems įgūdžiams, atrandamos naujos raiškos formos. Projektinio ugdymo metu pasireiškia įvairūs integracijos lygiai: nuo paprasto dviejų disciplinų jungimo iki daugelio disciplinų integravimo. Z.S. Petrikienės (2003) tyrimai rodo, kad pradinėse mokyklose sutinkama *teminė, metodų integracija*, tačiau dažniausiai taikoma *tarpdalykinė*, kai mokomųjų dalykų sistema išlieka, nors vienos disciplinos įsiterpi į kitas, jas papildo, praplečia, pagilina.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) nurodoma, kad galimi keli integruojamųjų programų įgyvendinimo modeliai. Vienas iš jų – kuomet integruojamoji programa įtraukiama į vieną dalyką (1 pav.). Šio modelio trūkumas yra tas, kad pateikiamas siauras, vieno dalyko aspektu nagrinėjamas požiūris, nėra platesnės perspektyvos, pavyzdžiui, sveikata nagrinėjama tik biologijos požiūriu, neatsižvelgiama į socialinius ir dvasinius aspektus.

1 pav. **Integruojamoji programa dalyke¹**

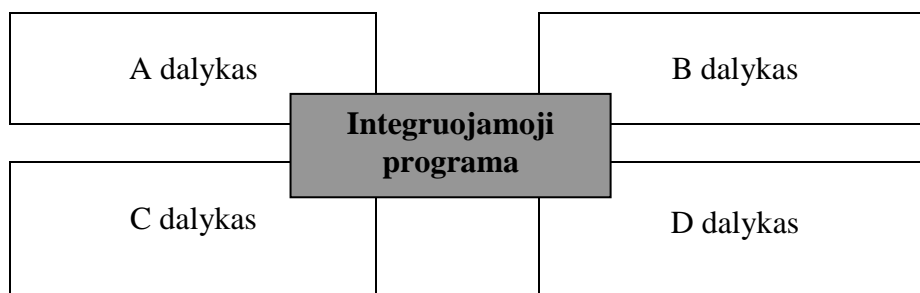
Kuomet integruojamoji programa jungia kelių mokomųjų dalykų temas, sudaromos galimybės ugdyti gebėjimus, nagrinėti medžiagą įvairiuose kontekstuose (2 pav.). Mokytojai privalo derinti ugdymo turinį, nes kitaip mokinių žinios bus fragmentiškos, tarpusavyje nesusietos. Mokytojų komandos darbas turi daug pranašumų – ne tik pasiekiami mokyklai keliami tikslai, sudaromas visuminis nagrinėjamos problemos vaizdas, bet ir taupomas mokinių laikas, mažinamas mokymosi krūvis, išvengiama nereikalingų pasikartojimų.

2 pav. **Integruojamoji programa jungia kelių dalykų temas**

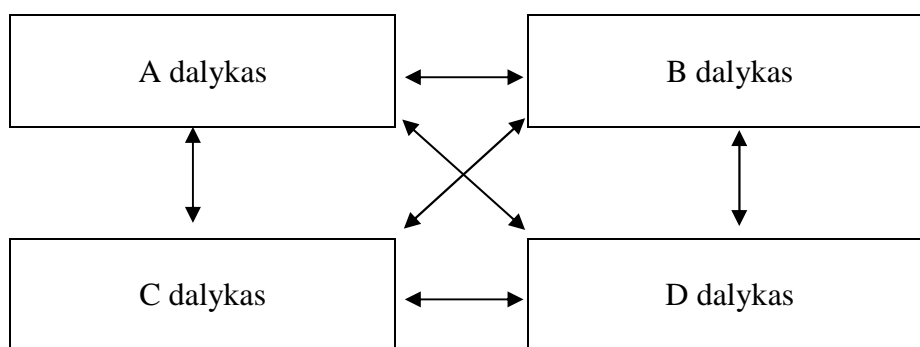
Integruojamoji programa gali jungti kelis dalykus ir išaugti į atskirą kursą (3 pav.). Tokiu būdu atsiranda plačios galimybės dirbti su naujais kontekstais, suprasti problemos reikšmingumą. Taupomas mokinių laikas. Atskiro kurso atsiradimas sudaro sąlygas susisteminti tai, kas įgyta mokantis įvairių dalykų, pabrėžti, kas svarbiausia, apibendrinti. Tačiau tokiam integravimo modeliui reikia geros vadybos ir dalykų ugdymo turinio derinimo.

¹ 1-4 paveikslų šaltinis: Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008).

3 pav. Integruojamoji programa jungia kelių dalykų temas ir išauga į atskirą dalyką

Kuomet integruojamoji programa įtraukiama į visus dalykus ir daugelį mokyklos gyvenimo sričių atsiranda bendra vizija, mokinių rezultatai – patys geriausi (4 pav.). Aktualios temos nagrinėjamos, mokomasi, bandoma ir taikoma nuolat, ne tik per dalykų pamokas, bet ir gyvenime. Šiuo atveju reikalingas visų mokyklos mokytojų bendradarbiavimas, bendras veiklos planavimas, veiksminga komunikacijos sistema.

4 pav. Integruojamoji programa įtraukiama į visus dalykus ir į mokyklos gyvenimą

Apibendrinant galima teigti, kad Prevencinės programos sėkmingai papildo Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus.

Prevencinėms programoms įgyvendinti bendrojo lavinimo mokykloje siūlomi šie būdai:

- integravimas į dalykų turinį, t.y. ugdymas gebėjimų ir įgūdžių, numatytų BP dalykų programose ir išsilavinimo standartuose bei Prevencinėse programose, per įvairių dalykų pamokas;
- specialaus kurso, kaip pasirenkamojo dalyko, įvedimas kuriai nors kasei ar klasėms;
- integravimas į papildomąjį ugdymą ir neformaliojo vaikų švietimo programas;
- integravimas į kasės valandėles;
- integravimas į kitas programas
- mokyklos pasirinktas kitoks prevencijos programos įgyvendinimo būdas.

3. PREVENCINIŲ PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO PRADINĖJE MOKYKLOJE

TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

3.1.1 Tyrimo planas

Šio tyrimo tikslas – atskleisti Prevencinių programų įgyvendinimo situaciją pradinėje mokykloje. Siekiant parengti tyrimo instrumentą bei pasiekti tyrimo tikslų buvo numatyta tokia tyrimo struktūra:

- Prevencinių programų ir pradinio ugdymo bendrųjų programų bei išsilavinimo standartų analizė;
- tiriamojo konstrukto struktūrinė analizė;
- tyrimo instrumento rengimas;
  - klausimyno sudarymas,
  - anketų parengimas;
  - anketos techninių galimybių patikrinimas (atvejo tyrimas);
  - anketų koregavimas;
- anketavimas:
  - Šiaulių miesto pradinę mokyklą baigiančių mokinių anketinė apklausa,
  - Šiaulių miesto pradinių klasių mokytojų anketinė apklausa;
- Tyrimo rezultatai.

3.1.2 Tyrimo instrumento parengimas

Tyrimo instrumento konstravimas. Prevencinių programų situacijai pradinėje mokykloje ištirti buvo konstruotas tyrimo instrumentas – dvi anketos, skirtos pradinių klasių mokytojams ir ketvirtųjų klasių mokiniams. Anketas sudaro trys dalys: įvadinė, pagrindinė dalis bei demografinis blokas.

Įvadinė dalis - tai kreipimasis į respondentus, trumpas tyrimo tikslo, anketos pildymo technikos paaiškinimas. Tyrimo instrumento pagrindinę dalį mokytojams sudaro 16 blokų, mokiniams – 5. Buvo siekiama parinkti tokią klausimų aibę, kuri padengtų daugelį prevencinės veiklos aspektų. Dalis anketose pateikiamų klausimų yra tokia pat mokiniams ir mokytojams. Tokiu būdu buvo siekiama palyginti mokinių ir mokytojų nuomonę tais pačiais klausimais.

Tyrimė buvo numatyta socialinių demografinių kintamųjų (amžiaus, pedagoginės kvalifikacijos, išsilavinimo) įtakos analizė, todėl apklausiant buvo renkami kai kurie demografiniai duomenys.

Anketinės apklausos klausimyno parengimas. Siekiant, kad anketos klausimų aibė padengtų daugelį prevencinių programų įgyvendinimo aspektų, buvo paruošta 16 klausimų blokų mokytojams ir 5 – mokiniams. Mokytojams pateiktų blokų skaičius yra didesnis, nes tyrime buvo svarbu išsiaiškinti tas prevencijos veiklas, kurias planuoja ir organizuoja mokytojai. Stengtasi atskleisti realią prevencinių programų įgyvendinimo situaciją pradinėje mokykloje.

Mokytojų anketinę apklausą sudaro: „PP, BP vertinimas“, „Mokinių ir mokytojų požiūris į prevenciją“, „PP pradinio ugdymo procese“, „Integravimas“, „Aktyvieji metodai“, „Bendradarbiavimas“, „Demografinių duomenų blokas“.

Mokinių atsakymams fiksuoti pasirinktas trimatis atsakymo formatas, kurio pagrindas ranginė skalė. Mokiniai kiekvieno anketos klausimo ar teiginio atsakymą žymėjo vienu iš galimų atsakymų variantų: „Taip“, „Iš dalies“, „Ne“.

Anketos techninių parametrų patikrinimas. Siekiant patikrinti technines anketavimo galimybes, buvo atliktas vieno vaiko anketavimas. Jo metu pradinę mokyklą baigianti mokinys N buvo paprašytas atsakyti į anketos klausimus, garsiai komentuojuo savo mintis, vertinimus bei emocijas. Tyrimo metu fiksuotas anketavimo laikas, iškilę klausimai dėl užduoties atlikimo technikos, pateiktos pastabos dėl užduočių ir klausimų formuluočių.

Anketos mokiniams koregavimas. Atlikus vieno atvejo tyrimo rezultatų kokybinę analizę nuspręsta sumažinti anketos apimtį, supaprastinti kai kurių užduočių formuluotes.

Anketų gautų įverčių analizė pradedama absoliučių dažnių skaičiavimu, sudaromi atsakymų į kiekvieną skirstiniai Absoliutūs dažniai duomenų analizėje transformuojami procentiniais, skaičiuojamais nuo bendro pasirinktų alternatyvų skaičiaus.

Mokytojų ir mokinių anketinės apklausos duomenys buvo apdoroti naudojant Microsoft Excel kompiuterinę programą.

3.1.3 Anketavimo organizavimas

Tiriamųjų charakteristika. Tyrimė dalyvavo 222 pagrindinių mokyklų respondentai iš 5 mokyklų (žr. 2 lentelė). Atliktas tyrimas yra žvalgomojo pobūdžio, todėl nuo generalinės aibės pasirinkta tik dalinės reprezentacijos dalis.

Tyrimo organizavimas. Tyrimo instrumentas – anketa. Mokinių ir mokytojų anketinė apklausa vyko 2010 metų kovo mėnesį. Duomenims surinkti buvo pasirinktas vidinis tyrimo administravimo būdas. Anketavimo procedūra pradedama trumpu tyrimo tikslo, anketos pildymo technikos paaiškinimu. Anketavimo metu buvo laikytasi anonimiškumo principo. Duomenys surinkti dviejų savaitių laikotarpiu.

Tyrimo duomenų analizė. Prevencinių programų realizavimo tyrimo rezultatai analizuoti keliais aspektais: mokinių ir mokytojų požiūrio į prevenciją, BP ir PB vertinimo, integravimo, aktyviųjų mokymo metodų taikymo, bendradarbiavimo. Duomenų apdorojimo procese taikyta aprašomoji statistika.

Tyrimo duomenys apdoroti taikant Microsoft Excel kompiuterinę programą.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

3.2.1. Mokytojų anketinės apklausos rezultatų analizė

Apklausoje dalyvavo 54 pradinė klasių mokytojai iš Šiaulių miesto pagrindinių ir pradinė mokyklų, įgiję vyresniojo mokytojo (53,7%) bei mokytojo metodininko (46,3%) kvalifikacinę kategoriją. Ženkliai daugiau mokytojų turi didesnę nei 21 metų pedagoginio darbo stažą (83,3%), 14,8 % dirba 11-20 metų, viena mokytoja dirba mažiau nei dešimt metų.

Duomenys apie tyrime dalyvavusius mokytojus pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas (N = 54)

Išsilavinimas (N/%)		
Aukštasis universitetinis (bakalauras)	Aukštasis universitetinis (magistras)	Aukštasis neuniversitetinis
48/88,9	6/11,1	0/0
Pedagoginio darbo stažas (N/%)		
1 – 10m.	11 – 20 m.	21 ir daugiau
1/1,9	8/14,8	45/83,3
Kvalifikacinė kategorija (N/%)		
Vyr. mokytojas	Mokytojas metodininkas	Mokytojas ekspertas
29/53,7	25/46,3	0/0

Respondentų pasiskirstymo duomenys rodo, kad tyrime dalyvavo pakankamą pedagoginį išsilavinimą, kvalifikaciją ir pedagoginę patirtį turintys mokytojai, todėl galima teigti, kad gauti duomenys yra pakankamai patikimi.

Siekiant atskleisti PP situaciją pradinėje mokykloje, pirmiausia buvo siekiama sužinoti, kokia mokytojų nuomonė apie prevenciją. Mokyklose įgyvendinama pirminė prevencija, kurią organizuoja tik mokytojai (kitų sričių specialistai užsiėmimų vesti negali). Todėl mokytojų nuostatos turi svarbią reikšmę PP realizavimui.

Mokytojų požiūris į prevenciją (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Galimybė supažindinti mokinius su neigiamais gyvenimo reiškiniiais ir mokyti jų išvengti	35/64,8	19/35,2	0/0
Primestas darbas	12/22,2	20/37	22/40,8
Kūrybinė saviraiška	11/20,4	40/74	3/5,5
Galimybė perteikti savo gyvenimišką patirtį	37/68,5	16/29,6	1/1,9
Galimybė geriau pažinti mokinius	23/42,6	22/40,7	9/16,7
Beprasmiškas darbas	2/3,7	26/48,1	26/48,1

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėja, kad daugiau nei pusė mokytojų (64,8%) palankiai vertina prevencinę veiklą mokykloje, tačiau 35,2% tam pritaria tik iš dalies. Gana didelė dalis mokytojų (68,5%) teigia, kad prevencinių užsiėmimų metu dalijasi savo patirtimi su mokiniais, tokiu būdu tampa artimesni mokiniams, įgyja jų pasitikėjimą. Vaikai supranta, kad ir suaugusieji kartais turi įvairių problemų ir gali pasimokyti kaip jas spręsti, tai turi teigiamos įtakos ne tik prevenciniai veiksmai, bet ir visam ugdymo procesui.

42,6% mokytojų pripažįsta, kad prevencinių užsiėmimų metu jie geriau pažįsta mokinius, todėl gali išsamiau įvertinti vaikų asmeninę patirtį, vertybines nuostatas, pastebėti galimybes. Kuo geriau mokytojas pažįsta mokinį, tuo didesnė tikimybė, kad jiems kartu pavyks pasiekti, kad būtų išvengta netinkamo elgesio pasireiškimo, padėti vaikui susiformuoti tinkamas vertybines nuostatas.

Panaši dalis (40,7%) apklaustųjų pripažįsta, kad Prevencinės programos tik iš dalies padeda geriau pažinti mokinius. Galima teigti, kad tokie mokytojai nepakankamai stengiasi gilintis į mokinio asmenybę.

Net 16,7 % mokytojų nepritaria nuomonei, kad Prevencinės programos padeda geriau pažinti mokinius. Galima teigti, kad šie mokytojai nepakankamai vertina mokinių asmeninių savybių reikšmę ugdymui.

22,2 % mokytojų mano, kad prevencija – tai primestas darbas. Tikėtina, kad tokie pedagogai vertina tik akademinis pasiekimus, nesistengia padėti vaikui spręsti asmeninių problemų, išvengti neigiamos įtakos. 37 % mokytojų tam pritaria iš dalies, 40,8 % nemano, kad tai primestas darbas, todėl galima teigti, kad dirba suprasdami jo svarbą.

Prevenčinio darbo sėkmė mokykloje siejasi su mokytojų požiūriu į šią veiklą. Jeigu mokytojas netiki tuo, ką daro, tai tikėtina, kad neįtikins mokinių, netaps jų autoritetu. Mokytojo asmeninė patirtis ir pozicija tam tikrais klausimais turi didžiulę įtaką pradinį klasių mokiniams. Nedidelė dalis (3,7 %) apklaustųjų mano, kad prevencija yra beprasmis darbas. Tokie rezultatai leidžia manyti, kad mokytojai imasi prevencinės veiklos tik todėl, kad tai reglamentuoja Švietimo ir mokslo ministro įsakymai. Net 48% apklaustųjų mano, kad šis darbas iš dalies yra beprasmis. Galima teigti, kad mokytojai yra nusivylę savo darbu, netiki jo sėkme. Tokiam požiūriui įtakos turi vis menkėjantis mokyklos vaidmuo visuomenėje. Pedagogai praranda pozicijas kovodami su vartotojiškos visuomenės siūlomomis pažiūromis, žiniasklaidos peršamomis vertybėmis.

3 lentelė

Bendrųjų ugdymo programų vertinimas (N=54)

Teiginiai *	N/%				
	Visiškai sutinku	Labiau sutinku nei nesutinku	Abejoju	Labiau nesutinku nei sutinku	Visiškai nesutinku
Aiški BP struktūra	32/59,3	20/37	2/3,7	0/0	0/0
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai	26/48,1	28/51,9	0/0	0/0	0/0
Aiškios ir konkrečios PP integravimo į ugdymo turinį galimybės	10/18,5	33/61,1	10/18,5	1/1,9	0/0
BP tiksliai ir aiškiai apibrėžta PP dėstymo metodika	9/16,7	27/50	15/27,8	3/5,5	0/0
Tiksli ir aiški informacija, kur PP galima rasti	8/14,8	20/37	16/29,6	9/16,7	1/1,9
Atnaujintos BP – realus mokytojo pagalbininkas įgyvendinant PP	6/11,1	21/38,9	20/37	7/13	0/0
Atnaujintos BP padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius	7/13	21/38,9	21/38,9	5/9,2	0/0

*BP – Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, PP – Prevencinės programos

Siekiant atskleisti prevencinių programų įgyvendinimo situaciją pradinėje mokykloje, tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti šių programų santykį su bendrosiomis ugdymo

programomis, todėl domėtasi, kaip mokytojai vertina atnaujintas bendrąsias pradinio ir pagrindinio ugdymo, papildomasias ir prevencines programas.

Išanalizavus 3 lentelės duomenis, galima teigti, kad didžiajai daliai mokytojų (59,3 %) atnaujintų bendrojo ugdymo programų struktūra yra visiškai aiški, taip pat pakankamai aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai (48,1%). Vadovaudamiesi atnaujintosiomis programomis 2009/2010 m.m. dirba tik 1- ujų ir 3 – ujų klasių mokytojai, 2 – ujų ir 4 – ujų klasių mokytojai gali pasirinkti, pagal kurią programą dirbti. Mokytojams buvo organizuojami kvalifikacijos tobulinimo seminarai „Pamoka pagal atnaujintąsias programas“. Tačiau prevencinių programų integravimo į BP galimybės visiškai aiškios tik 18,5% respondentų dėstymo metodika visiškai aiški, nėra visiškai aiški pusei apklaustųjų (27/50).

4 lentelė

Papildomųjų programų vertinimas (N=54)

Teiginiai *	N/%				
	Visiškai sutinku	Labiau sutinku nei nesutinku	Abejoju	Labiau nesutinku nei sutinku	Visiškai nesutinku
Aiški programų struktūra	19/35,2	23/42,6	11/20,4	1/1,8	0/0
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai	32/59,3	18/33,3	3/5,6	1/1,8	0/0
Įvardintos ugdomos mokinių kompetencijos	17/31,5	29/53,7	6/11,1	2/3,7	0/0
Papildomos programos – realus mokytojo pagalbininkas tobulinant mokinių bendrąsias kompetencijas ir gyvenimo įgūdžius	17/31,5	31/57,4	5/9,3	1/1,8	0/0
Papildomose programose pateikti nurodymai, patarimai, komentarai padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius	11/20,4	29/53,7	11/20,4	2/3,7	1/1,8

Analizuojant 4 lentelės duomenis pastebime, kad visiškai aiškūs ir suprantami papildomų programų tikslai ir uždaviniai yra tik 59,3% apklaustųjų. Tačiau programų struktūra, ugdomos mokinių kompetencijos nėra visiškai aiškios. Tokius respondentų atsakymus galima paaiškinti tuo, kad pagal atnaujintas BP dirbama tik metus, trūksta patirties. Daug metų buvo vertinamos mokinių žinios, todėl sudėtinga pereiti nuo žinių perteikimo prie kompetencijų

ugdymo. Mokytojams nėra visiškai aišku, kokios kompetencijos ugdomos papildomų programų metu, nepakankamai gerai žino, kaip naudotis šiomis programomis.

5 lentelė

Prevenčių programų vertinimas (N=54)

Teiginiai *	N/%				
	Visiškai sutinku	Labiau sutinku nei nesutinku	Abejoju	Labiau nesutinku nei sutinku	Visiškai nesutinku
Aiški programų struktūra	19/35,2	26/48,1	8/14,8	1/1,8	0/0
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai	19/35,2	26/48,1	8/14,8	1/1,8	0/0
Įvardinti tobulintini mokinių gyvenimo įgūdžiai	18/33,3	22/40,7	10/18,5	2/3,7	1/1,8
Padaeda mokytojui ugdyti gyvenimo įgūdžius ir kompetencijas	17/31,5	28/51,2	8/14,8	1/1,8	0/0
Nurodymai, patarimai, komentarai padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius	14/26	28/51,2	10/18,5	1/1,8	1/1,8

Tyrimo metu domėtasi kaip mokytojai vertina visas Prevencines programas, neišskiriant kiekvienos atskirai. Gauti rezultatai atskleidė, kad mokytojams nėra visiškai aiški programų struktūra, ugdymo tikslai ir uždaviniai. Kai kurios programos yra pakankamai naujos bendrojo lavinimo mokyklose: ATPP integruojama nuo 2006 m., Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo – nuo 2007 m. Todėl galima daryti prielaidą, kad mokytojai dar neturi pakankamai patirties optimaliai realizuoti šias programas.

Mokytojų nuomonė apie mokinių reakciją į Prevencines programas (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Mokiniai yra tingūs, juos reikia raginti kalbėti, diskutuoti	25/46,3	23/42,6	6/11,1
Mokiniai palankiai vertina Prevencines programas, bet dideliu aktyvumu nepasižymi	16/29,6	36/66,6	2/3,7
Mokiniai yra aktyvūs, tik jiems reikia sudaryti sąlygas	19/35,2	30/55,5	5/9,2
Į mokinius žiūriu kaip į savo kolegas	20/37	27/50	7/13
Man lengva bendradarbiauti su mokiniais	29/53,7	21/38,9	4/7,4

Analizuojant 6 lentelės duomenis pastebime, beveik pusė (46,3%) mokytojų pripažįsta, kad mokiniams trūksta aktyvumo, juos reikia raginti kalbėti, diskutuoti. Iš dalies tokiai nuomonei pritaria 42,6% apklaustųjų. Tik nedidelė dalis (11,1%) tam nepritaria. Galima teigti, kad mokytojams ne visada pavyksta sudominti mokinius, organizuoti diskusijas.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebime, kad mokytojai iš dalies pripažįsta, kad mokiniai palankiai vertina Prevencines programas, yra gana aktyvūs, jeigu sudaromas tinkamos sąlygos jiems pasireikšti. Kadangi ugdymo procesą organizuoja mokytojas, galima teigti, kad būtent mokytojo nuostatos ir tam tikros asmeninės savybės turi įtakos mokinių aktyvumui ir prevencijos efektyvumui. Visų Prevencinių programų temos glaudžiai siejasi su mokinių asmeniniais išgyvenimais, jų patirtimi. Pradinių klasių mokiniai jau geba atpažinti įvairiose situacijose išgyvenamus savo jausmus, gali apie juos kalbėti. Tokio amžiaus vaikų jausmai labilūs, jie žino mažai būdų, kaip juos kontroliuoti. Mokytojui labai svarbu laiku pastebėti mokinių baimes, pyktį, perdėtą kaltės jausmą ir padėti rasti tinkamiausią būdą tai išspręsti. Turi atsirasti pasitikėjimu ir pagarba grįstas ryšys tarp mokinio ir mokytojo, kad kai kurios prevencinės temos (ATPP, Lytiškumo ugdymo ir t.t.) nesukeltų įtampos ir nebūtų vien tik teorinių žinių perteikimas. Tyrimo metu paaiškėjo, kad tik šiek tiek daugiau nei pusė (53,7%) mokytojų pripažįsta, jog jiems lengva bendrauti su mokiniais. Nedidelė (37%) dalis mokytojų savo ugdytinius vertina kaip kolegas. Tikėtina, kad tokie mokytojai pasiekia geresnių rezultatų, jaučiasi labiau patenkinti savo darbu .

Mokytojų ir mokinių bendravimas prevencinių užsiėmimų metu (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Ar teko su mokiniais bendrauti prevencinių programų temomis neformalioje aplinkoje?	31/57,4	23/42,6	0/0
Ar manote, kad mokiniai dažniausiai teisingai vertina Jūsų darbą ?	22/40,7	30/55,5	2/3,7
Ar mokiniai gali turėti kitokią nei Jūsų nuomonę kai kuriais klausimais?	34/63	20/37	0/0
Ar užsiėmimų metu skatinate mokinius išreikšti kritišką nuomonę, abejoti ir ieškoti tiesos?	29/53,7	25/46,3	0/0
Ar ieškote naujų, tobesnių mokymo metodų?	23/42,6	23/42,6	8/14,8

Išanalizavus 7 lentelės duomenis galima teigti, kad didžioji dalis (57,4%) mokytojų prevencinėmis temomis su mokiniais bendrauja ir neformalioje aplinkoje, t.y. pasirenka tokią vietą, kurioje mokiniai jaučiasi laisviau, yra nuoširdesni ir atviresni. Tai skatina abipusį (mokinių ir mokytojų) ugdomąjį poveikį ir pasitikėjimą.

40,7 % mokytojų mano, kad mokiniai teisingai vertina jų darbą, tačiau didesnė dalis (55,5 %) apklaustųjų tik iš dalies sutinka su tokiu teiginiu. Tokia situacija leidžia manyti, kad mokytojai mano, jog mokiniai neįvertina jų darbo, o tai neskatina tobulėti ar siekti naujovių.

Daugiau nei pusė apklaustųjų (63%) pripažįsta, kad mokiniai gali turėti kitokią nuomonę kai kuriais klausimais, yra tolerantiški. Tokios mokytojo savybės turi įtakos vaikų vertybių formavimuisi, tolerancijos, empatijos ugdymui.

Didesnė dalis apklaustųjų (63%) pripažįsta, kad mokiniai gali turėti kitokią nuomonę kai kuriais klausimais. Vadinasi, mokytojai yra pakankamai tolerantiški mokinių išsakomai nuomonei. Daugiau nei pusė mokytojų (53,7%) skatina mokinius išreikšti kritinę nuomonę, abejoti ir ieškoti tiesos. Tačiau mokytojas turi sekti mokinių diskusijų eigą, kad laiku pastebėtų dėstomas klaidingas mintis. Gebantis savarankiškai mąstyti ir išreikšti savo nuomonę vaikas sugebės atsispirti aplinkinių spaudimui, mokės tinkamai elgtis sudėtingose situacijose.

Igyvendinant Prevencines programas labai svarbu pasirinkti tinkamus metodus. Ugdymo procese tinkamai naudojami metodai kelia mokinių motyvaciją, skatina jų norą tyrinėti savo bei kitų vertybines nuostatas, o tai įtakoja jų elgesio formavimąsi. Ugdymo metodai turi ne tik suteikti reikiamos informacijos, bet tuo pačiu formuoti vertybines nuostatas. Tai iš mokytojo pareikalauja naujų įgūdžių, lankstumo, gebėjimo vesti diskusijas ir valdyti klasę. Todėl tyrimu

buvo siekiama išsiaiškinti ar mokytojai ieško naujų, tobulesnių mokymo metodų. Mažiau nei pusė (42,6%) respondentų pripažįsta, kad naujų metodų ieško, tokia pat dalis (42,6%) daro tai iš dalies, 14,8% naujų metodų neieško. Taigi, galima teigti, kad mokytojai ne itin stengiasi, kad PP įgyvendinimas būtų efektyvesnis, patrauklesnis mokiniams.

8 lentelė

Aktyvieji mokymo metodai realizuojant Prevencines programas (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Argumentų „už“ ir „prieš“ analizė	46/85,2	8/14,8	0/0
Palyginimas ir priešpastatymas	27/50	27/50	0/0
Konkrečių atvejų istorijos	30/55,6	18/33,3	6/11,1
Išgyvenimo panaudojimas	19/35,2	25/46,3	10/18,5
Vaidmenų atlikimas	27/38,9	18/33,3	15/27,8
Situacijų modeliavimas	6/11,1	27/50	21/38,9
Atsakymai į mokinių klausimus	46/85,2	8/14,8	0/0
Interviu	9/16,7	26/48,1	19/35,2
Nebaigti sakiniai	7/13	38/70,4	9/16,7
Minčių lietus arba proto šturmas	34/63	20/37	0/0
Žaidimai	13/24,1	26/48,1	15/27,8
Filmų aptarimas	13/24,1	28/51,8	13/24,1
Vizitai į atitinkamas įstaigas	14/25,9	23/42,6	17/31,5
Vertinimo skalės	15/27,8	13/24,1	26/48,1
Individualūs ar grupiniai tyrimų projektai	11/20,3	14/26	29/63,7

Aktyvaus mokymosi metodai bei netradiciniai mokymo ir mokymosi metodai dažniausiai orientuojami į mokinių kritinį mąstymą, problemų sprendimą, savarankišką žinių susiradimą. Šie metodai mokymą keičia į mokymąsi. Mokymosi metodus svarbu derinti su mokinių pasirengimo lygiu; kuo jis aukštesnis, tuo mokymo(si) metodai bus mažiau struktūrizuoti, o mokytojas vis labiau taps stebėtoju ar bendradarbiu.

Tyrimo duomenys rodo, kad populiariausias (85,2%) yra argumentų „už“ ir „prieš“ analizės ir atsakymų į mokinių klausimus (85,2%) metodas. Galima teigti, kad šių metodų populiarumą lemia tai, kad jie nereikalauja papildomo pasiruošimo (priemonių, patalpų ir pan.), galima integruoti į įvairių dalykų pamokų turinį (lietuvių kalbą, matematiką, pasaulio pažinimą, daile ir pan.).

Daugiau nei pusė apklaustųjų (63%) naudoja minčių lietaus arba proto šturmo metodą. Šis metodas patrauklus tuo, kad per trumpą laiką mokytojas gali išklausti daugumą mokinių, skatina mokinius pateikti kuo daugiau idėjų vienu ar kitu klausimu.

Konkrečių atvejų istorijos patraukia mokinių dėmesį ir paskatina vaisingai diskusijai ar sudaro sąlygas kitai sąveikinio ugdymo formai. Šį metodą dažnai renkasi 55,6% mokytojų, kartais – 33,3%. Tačiau net 11.1% apklaustųjų šio metodo nenaudoja. Analizuojant konkrečias situacijas mokytojas privalo būti itin atidus ir stebėti, kad nebūtų pateikiama konfidenciali informacija, neskatintų domėtis neesminiais dalykais. Galima teigti, kad naudojant šį metodą svarbi mokytojo pozicija ir gebėjimas atkreipti mokinių dėmesį į tai, kas svarbiausia, nesureikšminant neesminių detalių

Išgyvenimo metodas leidžia pasidalinti patirtimi, pasimokyti iš kitų patirties. Išklausus mokinių pasakojimus, gali prireikti ir antrinės prevencijos, t.y kreiptis į kitų sričių specialistus ir spręsti problemą kompleksiskai. Galima teigti, kad mokytojai ne itin domisi mokinių išgyvenimais, nes naudoja šį metodą 35,2%, 46,3% tik iš dalies ir net 18,5% šio metodo nenaudoja. Galima daryti prielaidą, kad mokytojai suteikia žinių, tačiau nesistengia jų pritaikyti konkrečiose situacijose, nes nėra pakankamai kompetetingi tam tikrais klausimais, negali padėti mokiniams spręsti jiems svarbių problemų.

Vaidmenų atlikimas yra reikšmingas metodas, kai ugdomi gyvenimo įgūdžiai, nes mokiniai gali save išbandyti, panaudodami naujus įgūdžius skirtingose situacijose. Vaidmenų atlikimas naudingas atjautai formuoti, ugdyti gebėjimą įsijausti į kitų žmonių problemas, požiūrius, nes mokiniai konkrečiomis sąlygomis gali pritaikyti tai, ką išmoko ir panaudoti savo ankstesnę patirtį. Tyrimo duomenys rodo, kad dažnai vaidmenų atlikimą renkasi 38,9 %, tik iš dalies jį naudoja 33,3 % mokytojų. Tačiau net 27,8 % apklaustųjų teigia, kad šio metodo nenaudoja. Galima teigti, kad vaidmenų atlikimas nenaudojamas todėl, kad reikia papildomų priemonių, būtina numatyti mokinių reakciją ir ją kontroliuoti, sudėtinga integruoti į mokomųjų dalykų turinį, nes užima daug laiko, skirtingas mokinių indėlis (dažniausiai vaidina aktyvūs mokiniai, kiti lieka stebėtojais).

Preveninių programų realizavimo būdai (N=54)

Ugdymo būdas	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Integruoju papildomas programas į mokomuosius dalykus*	42/77,8	12/22,2	0/0
Papildomojo ugdymo (būrelinės veiklos) metu*	25/46,3	17/31,5	12/22,2
Pertraukų, neformalaus bendravimo metu	42/77,8	12/22,2	0/0
Skiriu tam atskiras pamokas, užsiėmimus*	21/38,9	31/57,4	2/3,7
Klasės valandėlių metu	30/55,5	24/44,4	0/0
Per projektinę veiklą	25/46,3	25/46,3	4/7,4
Mokyklinių renginių metu	25/46,3	24/44,4	5/9,3
Manau, kad mokinių bendrosios kompetencijos ir gyvenimo įgūdžiai tobulėja savaime	9/16,6	22/40,7	23/42,6
Kt.:			

Tyrimo metu buvo svarbu atskleisti PP realizavimo situaciją pradinėje mokykloje. Bendrosiose programose nėra tiksliai nurodyta kaip integruoti PP, todėl mokytojas pats pasirenka tinkamiausią būdą. Gana didelė dalis apklaustųjų (77,8%) PP integruoja į mokomųjų dalykų turinį, taip pat (77,8%) - pertraukų ir neformalaus bendravimo metu. Galima teigti, kad mokytojais gana daug dėmesio skiria prevencijai, tačiau sudėtinga įvertinti ar tai yra efektyvu. Pertraukų metu mokykloje dažniausiai susiduriama su smurtu, patyčiomis, rūkymu ir pan., todėl mokytojams tenka spręsti susidariusias problemas, o tai nėra pirminė prevencija.

Daugiau nei pusė apklaustųjų (55,5 %) PP įgyvendina klasės valandėlių metu. Mokytojas numato, kad tam tikras skaičius klasės valandėlių bus skiriamas Preveninių programų temoms, siejama su klasės kontekstu. Tuomet galima tikėtis gerų rezultatų: stebėti ir vertinti pokyčius, planuoti, patikslinti nepasiteisinusius integravimo atvejus.

38,9% mokytojų prevencijai skiria atskiras pamokas ar popamokinius užsiėmimus. Toks PP įgyvendinimo būdas rodo mokytojų atsakingą požiūrį į šį darbą, todėl tikėtina, kad sulaukiama gerų rezultatų. Galima daryti prielaidą, kad tokie užsiėmimai vyksta reaguojant į susidariusią situaciją klasėje, mokykloje ar yra aktualūs esamu laikotarpiu. 57,4% apklaustųjų tokiems užsiėmimams skiria laiko iš dalies.

Net 16,6% mokytojų mano, kad bendrosios kompetencijos ir gyvenimo įgūdžiai tobulėja savaime. Galima daryti prielaidą, kad šie mokytojai nepakankamai vertina savo darbą prevencijos srityje, pervertina šeimos, bendraamžių, žiniasklaidos įtaką vaikams. 40,7%

respondentų tai pripažįsta iš dalies, 42,6% nemano, kad be mokytojų pagalbos mokinių bendrosios kompetencijos tobulėja savaime.

10 lentelė

Mokytojų nuomonė apie mokinių reakciją prevencinių užsiėmimų metu (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Aktyvaus bendradarbiavimo	28/51,9	26/48,1	0/0
Ramaus išklausymo	35/64,8	19/35,2	0/0
Pasipriešinimo	0/0	23/42,6	31/57,4

Tyrimo duomenys atskleidė, kad 51,9% mokytojų tikisi, kad mokiniai aktyviai bendradarbiaus prevencinių užsiėmimų metu. Galima daryti prielaidą, kad šie mokytojai gerai pažįsta mokinius, žino jų problemas, yra pasiruošę ne tik perteikti žinias, bet ir naudoti aktyviuosius mokymo metodus, ugdyti gebėjimus, tobulinti įgūdžius. Tikėtina, kad tada prevencija bus efektyvi. 48,1% apklaustųjų pripažįsta, kad aktyvaus bendradarbiavimo tikisi tik iš dalies.

Daugiau nei pusė (64,8%) apklaustųjų mokytojų pripažįsta, kad iš mokinių tikisi ramaus išklausymo, todėl galima daryti prielaidą, kad jiems svarbiausia tik informacijos perteikimas. Toks mokytojų požiūris rodo, kad jie nepakankamai vertina prevencijos svarbą, per mažai dėmesio skiria gyvenimiškų įgūdžių ugdymui.

Su mokinių pasipriešinimu prevencijai nesusidūrė nei vienas mokytojas, todėl galima teigti, kad mokiniai yra nusiteikę pozityviai. 42,6% mokytojų teigia, kad iš dalies sulaukia mokinių pasipriešinimo. Tokie tyrimo duomenys leidžia manyti, kad mokiniai turi savo nuomonę tam tikrais klausimais, kuriai susiformuoti įtakos galėjo turėti šeima, žiniasklaida, bendraamžiai ar vyresni mokiniai.

Preveninių programų integravimas į mokomųjų dalykų turinį (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Dorinis ugdymas	48/88,9	6/11,1	0/0
Lietuvių kalba	25/46,3	22/40,7	7/13
Matematika	9/16,7	30/55,5	15/27,8
Pasaulio pažinimas	28/51,9	25/46,3	1/1,9
Muzika	12/22,2	29/53,7	13/24
Dailė ir technologijos	14/25,9	26/48,1	14/26
Kūno kultūra	21/38,9	24/44,4	9/16,7

Integruojant Prevencijos programas į keletą mokomųjų dalykų, ne tik sudaromos galimybės ugdyti gebėjimus, bet ir įgyvendinti juos įvairesniuose kontekstuose. Tradiciškai Saugaus eismo, Priešgaisrinės saugos, Civilinės saugos, ATPP, Lytiškumo ugdymo prevencijos programos integruojamos į pasaulio pažinimo pamokas pradinėje mokykloje ir į gamtos mokslų dalykus: biologiją, chemiją, rečiau – fiziką. Tačiau jas galima integruoti ir į kitus dalykus – dailės, muzikos, kūno kultūros ir t.t. Integruojant Prevencijos programų temas į įvairius dalykus, sudaromos galimybės jas aktualizuoti skirtinguose dalykiniuose kontekstuose, išvengti turinio pasikartojimo.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebime, kad didelė dalis (88,9%) mokytojų prevencines temas integruoja į dorinio ugdymo turinį. Toks pasirinkimas leidžia manyti, kad mokytojai naudoja ne tik teminę, bet ir metodų integraciją. Šių pamokų metu dažnai naudojami aktyvieji mokymo metodai. Nemažą įtaką tokiam pasirinkimui turi ir tai, kad dorinio ugdymo pamokose dalyvauja tik dalis mokinių (9-12), todėl didesnė tikimybė, kad bus išgirstas iš savo mintis galės išreikšti kiekvienas vaikas. Tačiau toks pasirinkimas suponuoja klausimą – kada prevencinėmis temomis dirbama su likusia klasės dalimi, nes tikybos mokytojai į savo programas Preveninių programų neintegruoja.

51,9% mokytojų renkasi integravimą į pasaulio pažinimo pamokas. Taip integruoti PP rekomenduojama ir BP. Šio dalyko programa sudaryta iš socialinio ir gamtamokslinio ugdymo, jai keliami saviti tikslai ir uždaviniai.

**Žinios ir supratimas, ugdomi mokiniams dalyvaujant Prevencinėse programose
(N=54)**

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Save, savo augimą, lytinį brendimą	38/70,4	16/29,6	0/0
Šeimos narių, bendruomenės, visuomenės santykius	35/64,8	19/35,2	0/0
Veiksnius, turinčius neigiamos įtakos žmogaus sveikatai ir žalojančius ją	43/79,6	11/31,5	0/0
Veiksnius, palaikančius ir stiprinančius fizinę, psichinę ir socialinę sveikatą	37/68,5	17/31,5	0/0
Sveikos mitybos, darbo ir poilsio režimo, fizinio aktyvumo reikšmę ir įtaką sveikatai, sėkmingam mokymuisi ir darbui	42/77,8	12/22,2	0/0
Žalingų įpročių pasekmes sveikatai, gyvenimo ir mokymosi kokybei	45/83,3	9/16,7	0/0
Įvairius su žalingų įpročių ir priklausomybės ligų prevencija susijusius požiūrius ir nuostatas	37/68,5	17/31,5	0/0

Net 70,4 % apklaustų mokytojų pripažįsta, kad prevencinių užsiėmimų metu mokiniai sužino apie save, savo augimą, lytinį brendimą. Šios temos yra ir pasaulio pažinimo turinyje, tačiau nagrinėjama kitu aspektu. Lyties samprata apima biologines, psichologines, sociokultūrinės ir dvasines aiškinimo perspektyvas, grindžiamas lygiavertiškumo ir lygybės nuostatomis. PP nesiekama gilintis į anatomiją, fiziologiją, tačiau siekiama vaikams išaiškinti, kaip keičiantis kūnui, keičiasi ne tik elgesys, bet ir santykiai su aplinkiniais.

Daugiau nei pusė apklaustųjų (64,8%) pritaria, kad PP padeda geriau suprasti šeimos narių, bendruomenės, visuomenės santykius. Tai ypač aktualu vaikams, kurie auga nedarniose šeimose, patiriantys smurtą, tėvų skyrybas ir pan. Todėl galima teigti, kad PP vaikams ugdoma nuostata, kad jie nėra atsakingi už savo šeimos problemas, padeda vaikams lengviau įsilieti į ugdymo procesą.

Jau ikimokyklinio amžiaus vaikai žino, kas kenkia jų sveikatai. Tačiau realiame gyvenime dažnai susiduria su situacijomis, kai jų artimieji elgiasi netinkamai, o jie nežino ką daryti (rūko, nesilaiko saugaus eismo taisyklių, geria ir t.t). PP sužino, kad vaikai negali atsakyti už suaugusiųjų elgesį ir yra mokomi. ką daryti įvairiose situacijose. Mokinys gali rinktis kitą, nei jo artimieji gyvenimo būdą. Šio amžiaus mokiniai neturi susiformavusių žalingų įpročių, todėl jiems aktualiau stiprinti psichologinį atsparumą, o ne keisti elgseną. Turintis stiprius pozityvius socialinius ir gyvenimo įgūdžius mokinys gali atsispirti spaudimui, apginti savo nuomonę.

Igūdžiai ir gebėjimai, ugdomi mokiniams dalyvaujant Prevencinėse programose (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Siekti tikslo	24/25,9	40/74,1	0/0
Planuoti savo veiksmus, numatyti jų pasekmes	32/59,3	22/40,7	0/0
Bendraujant su kitais atpažinti būdingus žalingų įpročių apraiškas	26/48,1	28/51,9	0/0
Kritiškai mąstyti ir spręsti problemas	31/57,4	22/40,7	1/1,9
Valdyti stresą, konfliktines situacijas	32/59,3	21/38,9	1/1,9
Pagrįstai rinktis ir taikyti įvairias problemų sprendimo strategijas	32/59,3	22/40,7	0/0
Patiems mąstyti apie savo laimėjimus ir pažangą, ją vertinti	26/48,1	28/51,9	0/0

Analizuojant tyrimo duomenis pastebime, kad tik 25,9% apklaustųjų pritaria, kad prevencinių užsiėmimų metu vaikai įgyja gebėjimą siekti tikslo, 74,1 % tam pritaria iš dalies.

Vaikams tenka priimti sprendimus sudėtingose situacijose, kai šalia nėra suaugusiųjų. Kad sprendimas būtų konstruktyvus, būtina iš anksto apgalvoti galimus sprendimų variantus, teigiamus ir neigiamus padarinius, ir tik tada pasirinkti tinkamiausią. 59,3% mokytojų pripažįsta, kad gebėjimą planuoti savo veiksmus, numatyti jų pasekmes vaikai ugdomi PP užsiėmimuose.

Daugiau nei pusė apklaustų mokytojų pritaria, kad PP užsiėmimuose vaikai įgyja gebėjimą kritiškai mąstyti ir spręsti problemas, valdyti stresą, konfliktines situacijas, pagrįstai rinktis ir taikyti įvairias problemų sprendimo strategijas. Šie įgūdžiai būtini kiekvienoje gyvenimo situacijoje, kryptingai ir sistemingai juos ugdant galima tikėtis, kad vaikai patirs mažiau streso, traumų, nesisvaigins.

Pradinių klasių mokiniai savo elgesio motyvus linkę priskirti kam nors kitam. Jie neprisiima atsakomybės už savo poelgius, todėl elgiasi spontaniškai, kartoją netinkamą elgesį. Mokinys, gebantis suvokti savo elgesio priežastis ir pasekmes, gali išmokti sąmoningai kontroliuoti poelgius, t.y pasirinkti tinkamiausias, saugias išeitis bet kuriomis aplinkybėmis. Jis pasirengęs to mokytis, todėl pedagogai jam turi padėti įgyti reikiamų įgūdžių. 48,1% mokytojų pripažįsta, kad PP padeda išmokti patiems vertinti savo poelgius, 51,9% tam pritaria iš dalies.

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojai palankiai vertina PP, kaip galimybę įgyti svarbių gyvenimiškų įgūdžių ir gebėjimų.

Nuostatos, ugdomos mokiniams dalyvaujant Prevencinėse programose (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Teigiamai vertinti save ir kitus	24/44,4	30/55,5	0/0
Sąžiningai, garbingai ir atsakingai veikti siekiant tikslo ir numatant savo elgesio pasekmes	28/51,9	26/48,1	2/3,7
Atsispirti aplinkos spaudimui neprarandant orumo ir savigarbos	23/42,6	30/55,5	1/1,9
Sveikai gyventi	29/53,7	25/46,3	0/0

Tyrimo metu paaiškėjo, kad mokytojai nėra apsisprendę dėl vertybinių nuostatų ugdymo prevencinių užsiėmimų metu. Galima teigti, kad mokykloje vis dar vertinamos mokinių žinios, darbas pagal atnaujintas BP mokytojams dar nėra pakankamai aiškus.

Įvairių institucijų bendradarbiavimas realizuojant Prevencines programas (N=54)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Mokyklos administracijos	23/42,6	27/50	4/7,4
Įvairių sričių specialistų (medikų, vaikų teisių apsaugos specialistų, policijos atstovų ir t.t.)	31/57,4	21/38,9	2/3,7
Mokyklos bendruomenės narių	26/48,1	25/46,3	3/5,5
Mokinių tėvų	12/22,2	29/53,7	13/24,1
Kolegų	21/38,9	29/53,7	4/7,4

Mokyklos administracijos dėmesys visuomet teigiamai veikia mokytojų darbą. Kadangi Prevencinės programos efektyvios tik tada, kai glaudžiai siejasi su situacija kiekvienoje klasėje, mokykloje, todėl labai svarbu analizuoti rezultatus, apsispręsti dėl Prevencijos programos įgyvendinimo mokykloje kryptį.

Daugiau nei pusė (57,4 %) mokytojų bendrauja su įvairių sričių specialistais ir sulaukia jų pagalbos. Reikia pripažinti, kad mokytojams trūksta kvalifikacijos kai kuriais prevencijos klausimais. Mokiniais įdomu ir naudinga bendrauti su policijos atstovais, medikais, Priešgaisrinės saugos specialistais. tačiau organizuoti Prevencinius užsiėmimus gali tik

mokytojas. Galima tikėtis pačių geriausių rezultatų, kai mokytojams pamokose talkina įvairių sričių specialistai.

Mokyklos bendruomenės nariai gali pagelbėti prevencinėje veikloje, nes jie vaikus dažnai stebi ne mokyklos teritorijoje. Aktyvūs bendruomenės nariai informuoja mokytojus apie netinkamą elgesį, klaidas (eismo taisyklių nesilaikymą, smurtą, rūkymą ir t.t.). Beveik pusė 48,1 % respondentų pripažįsta, kad tokia pagalba sulaukia.

Prevenčių programų įgyvendinimo sėkmė didžia dalimi priklauso nuo tėvų. Pirmas ir būtinas žingsnis šia linkme – tėvų informavimas apie įsitraukimo į Prevencijos programų galimybes, apie šių programų tikslus ir uždavinius, įgyvendinimo principus. Atliekant kai kurias praktines užduotis, mokiniams siūloma pasikalbėti su tėvais („Saugos diržai“, „Atšvaitai“, „Rūkymas“, „Reklama“ ir t.t.), atlikti tyrimus artimojoje aplinkoje. Užsienio šalyse inicijuojamos tėvų ir bendruomenės savanorių grupės, vienijančios bendruomenės suaugusiuosius, darančius įtaką kasdieniam vaikų gyvenimui. Apklausti mokytojai pripažįsta, kad sulaukia pagalbos ir dėmesio tik iš 22,2 % tėvų. daugiau nei pusė (53,7 %) tik iš dalies padeda mokytojui. 24,1 % neprisideda įgyvendinant prevencines programas.

38,9 % apklaustųjų pripažįsta, kad sulaukia pagalbos iš kolegų, beveik pusė 53,7 % su kolegomis bendrauja tik iš dalies. Tokia situacija leidžia manyti, kad mokytojai bendrauja tarpusavyje prevencijos klausimais, dalijasi patirtimi, o tai gali turėti teigiamos įtakos efektyviam programų įgyvendinimui.

Preveninių programų integravimo galimybės ugdymo procese (N=54)

Ugdymo būdas	Kiekvieną dieną	Kartą per savaitę	Kartą per mėnesį	Rečiau nei kartą per mėnesį
Per mokomuosius dalykus	13/24,1	21/38,9	20/37	0/0
Būrelio metu	0/0	1/1,9	29/53,7	24/44,4
Pertraukų, neformalaus bendravimo metu	30/55,5	24/44,4	0/0	0/0
Specialiai tam skirtose pamokose, užsiėmimuose	0/0	26/48,1	20/37	8/14,8
Klasės valandėlių metu	0/0	19/35,1	18/33,3	17/31,5
Per projektinę veiklą	0/0	0/0	29/53,7	25/46,3
Mokyklinių renginių metu	0/0	0/0	26/48,1	28/51,9
Kt.:				

Analizuojant 16 lentelės duomenis pastebime, kad mokytojai neturi aiškios integravimo sistemos. Preveninės programos į mokomuosius dalykus integruojamos kiekvieną dieną – 24,1% , kartą per savaitę – 38,9% , kartą per mėnesį – 37% . Tokie tyrimo duomenys leidžia manyti, kad mokytojai gana skirtingai planuoja Preveninių programų integravimą į dalykų turinį.

53,7 % apklaustųjų teigia, kad į būrelių veiklą PP integruoja kartą per mėnesį, 44,4 % – rečiau nei kartą per mėnesį. Tokie atsakymai leidžia manyti, kad į užsiėmimus būreliuose PP įtraukiamos gana sistemingai, todėl mokytojai gali stebėti elgesio pokyčius, koreguoti.

3.2.2 Mokinių anketinės apklausos rezultatų analizė

Apklausoje dalyvavo 168 Šiaulių miesto pradinė ir pagrindinė mokyklų ketvirtųjų klasių mokiniai – 81 (48,2 %) berniukas ir 87 (51,8 %) mergaitės.

17 lentelė

Mokinių nuomonė apie Prevencines programas(N=168)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Galimybė susipažinti su neigiamais gyvenimo reiškiniais ir mokytis jų išvengti	61/36,3	57/33,9	50/29,8
Galimybė pasidalinti savo patirtimi	101/60,1	17/10,1	50/29,8
Galimybė geriau pažinti klasės draugus	96/57,1	39/23,2	33/19,6
Neįdomi veikla	62/36,9	49/29,2	57/33,9

Tyrimo duomenys rodo, kad su neigiamais gyvenimo reiškiniais mokiniai susipažįsta ir mokosi jų išvengti ne tik užsiėmimų metu. Neabejotiną įtaką jauniems žmonėms daro masinės informavimo priemonės, reklama, tėvų gyvenimo būdas ir t.t.. tačiau mokykla tampa vienintele vieta, kuri gali padėti vaikui susiformuoti tinkamą gyvenimo filosofiją, atskirti tikrąsias vertybes, mokytis spręsti problemas. Todėl prevencinius užsiėmimus, kaip galimybę susipažinti su neigiamais gyvenimo reiškiniais ir mokytis jų išvengti nurodo tik 36,3% .

Didžioji dalis mokinių (60,1%) teigia, kad prevencinių programų metu gali pasidalinti savo patirtimi, geriau pažįsta draugus (57,1%). Pradinė klasių mokinys turi jau susiformavusį savivaizdį. Nuo to, koks mokinio savivaizdis, priklauso jo savijauta. Jei mokiniui atrodo, kad jis panašus į trokštamą „aš“, jis yra laimingas, linksmas, veiklus. Tačiau dažnai mokiniui atrodo, kad jis toli nuo trokštamo „aš“, tada jis yra pažeidžiamas, piktas, linkęs niekinti kitus. Jeigu vaikas susidarė neigiamą nuomonę apie save, ne taip paprasta ją pakeisti.

Pradinė klasių mokinio savivaizdis – lyginamasis. Pradinukas nuomonę apie save susidaro lygindamas save su kitais savo amžiaus vaikais. Todėl klausydamas savo bendraamžių ir kartu su mokytoja analizuodamas įvairias situacijas, vaikas supras, kad kiekvienas žmogus kada nors ką nors panašaus išgyvena, jog laikui bėgant stiprūs išgyvenimai silpnėja ir pan. Todėl galima teigti, kad prevenciniai užsiėmimai skatina mokinių bendravimą, padeda suvokti, kad ir kiti turi panašių problemų, nesijausti vienišiams. Tai ypač svarbu mokiniams, kurie dažnai patiria nesėkmę bendraudami su bendraamžiais, turi mokymosi sunkumų, nesutaria su tėvais, yra skriaudžiami vyresnių brolių ar seserų, išgyvena dėl savo tėvų gyvenimo būdo, skyrybų ir pan.

Daugiau nei pusė (57,1%) mokinių pripažįsta, kad prevencinių užsiėmimų metu geriau pažįsta draugus. Pradinių klasių mokiniui svarbu turėti „geriausią draugą“. Rinkdamiesi draugą šio amžiaus vaikai taiko socialinio lyginimo būdą: renka informaciją apie bendraklasių šeimos padėtį, stebi aprangą, atsinešamus daiktus, aiškinasi interesus, polinkius. Draugą renkasi pagal panašų statusą ir interesus. Su draugu atvirai bendrauja, dalijasi paslaptimis. Galima teigti, kad Prevencinės programos turi teigiamos įtakos vaikų bendravimui, draugų paieškai.

36,9% mokinių pripažįsta, kad jiems nėra įdomios prevencinės temos. Tokie atsakymai leidžia manyti, kad užsiėmimas trūksta patrauklių metodų, apsiribojama tik teorijos perteikimu, paskaitomis. 33,9% apklaustųjų prevencinės temos įdomios.

18 lentelė

Mokinių ir mokytojų bendravimas Prevencinių užsiėmimų metu(N=168)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Ar teko su mokytojais bendrauti prevencinių programų temomis neformalioje aplinkoje?	67/39,9	39/23,3	62/36,9
Ar manai, kad mokytojai dažniausiai teisingai vertina Tavo nuomonę?	61/36,3	96/57,1	11/6,5
Ar mokiniai gali turėti kitokią nei mokytojai nuomonę kai kuriais klausimais?	123/73,2	39/23,2	6/3,6
Ar užsiėmimų metu mokytoja skatina Tave išreikšti kritišką nuomonę, abejoti ir ieškoti tiesos?	78/46,4	23/13,7	67/39,8
Ar norėtum kitokių mokymo formų?	48/28,6	53/31,5	67/39,9

39,9% apklaustųjų mokinių pripažįsta, kad prevencinėmis temomis su mokytojais bendrauja ir neformalioje aplinkoje. Panaši dalis (36,9%) toki bendravimą neigia, 23,3% bendrauja tik iš dalies. Įvertinus mokinių atsakymus galima teigti, kad nėra sistemingo ir aiškaus mokinių ir mokytojų bendravimo neformalioje aplinkoje.

Daugiau nei pusė apklaustųjų (57,1%) teigia, kad mokytojai tik iš dalies teisingai vertina jų nuomonę. Tačiau net 73,2% mokinių pripažįsta, kad gali turėti kitokią nei mokytojo nuomonę, yra skatinami ją išreikšti. Tokie mokinių atsakymai leidžia manyti, kad mokytojai nėra kategoriški ir pernelyg neperša savo nuomonės, sudaro galimybę mokiniams patiems analizuoti informaciją ir patyrimą, ieškoti tiesos, skatina kritiškai mąstyti. Tokiu būdu mokytojas gali įvertinti ne tik žinias, bet stebėti ir vertinti tam tikras kompetencijas.

Tokie tyrimo rezultatai atskleidžia teigiamas mokinių ir mokytojų nuostatas bendravimo ir bendradarbiavimo atžvilgiu. Galima teigti, kad vyrauja pakankamai draugiški, tolerantiški, kolegialūs mokinių ir mokytojų santykiai.

Dėl kitokių mokymo metodų mokiniai neturi aiškios nuomonės, 28,6% pageidautų, 31,5% – tik iš dalies, 39,9% – nepageidautų. Tokie atsakymai leidžia manyti, kad mokiniai nepakankamai susipažinę su aktyviais mokymo metodais.

19 lentelė

Prevenčių programų integravimas į dalykų turinį (N=168)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Dorinis ugdymas	123/73,2	17/10,1	28/16,7
Lietuvių kalba	28/16,7	73/43,4	67/39,9
Matematika	22/13	17/10,1	129/76,8
Pasaulio pažinimas	131/78	28/16,7	9/5,3
Muzika	6/3,6	45/26,8	117/69,6
Dailė ir technologijos	45/26,8	50/29,8	73/43,4
Kūno kultūra	50/29,8	11/6,5	107/63,7

Analizuojant 19 lentelės duomenis pastebime, 78% mokinių teigia, kad prevencinės temos dažniausiai integruojamos į pasaulio pažinimo ir dorinio ugdymo pamokas (73,2%). Galima teigti, kad integruojant visas PP į vieno dalyko turinį, Prevencijos programų temos susiaurinamos ir nagrinėjamos tik vieno dalyko aspektu. Taip pat nukenčia ir dėstomo dalyko turinys.

Tik 13% mokinių nurodo, kad PP integruojamos į matematikos pamokas. Galima teigti, kad mokytojai šį dalyką vis dar perdėtai teoretizuoja, nesieja su praktiniu pritaikymu, o tai neatitinka BP keliamų tikslų – įgyti tokių matematikos žinių, gebėjimų ir nuostatų visumą, kuri įgalintų spręsti mokinių patirtį ir interesus atitinkančias kasdienio gyvenimo problemas.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebime, kad tik 3,6% mokinių nurodo, kad PP integruojamos į muzikos pamokas, 16,7% – lietuvių kalbos pamokas.

Aktyvieji mokymo metodai Prevencinių programų įgyvendinime (N=168)

Teiginiai	N/%		
	Taip	Iš dalies	Ne
Žaidžiate įvairius žaidimus	17/10,1	72/42,9	79/47
Klausote konkrečių atvejų istorijų	39/23,2	96/57,1	33/19,6
Pasakojate patirtas istorijas	80/47,6	52/31	36/21,4
Atliekate įvairius vaidmenis	33/19,6	42/25	93/55,4
Kuriate situacijas ir jose dalyvaujate	47/27,9	71/42,3	50/29,8
Lankotės įvairiose įstaigose (policijos nuovadoje, Priešgaisrinėje gelbėjimo stotyje ir pan.)	31/18,5	86/51,2	51/30,3
Aptarinėjate filmus ir TV laidas	33/19,6	72/42,9	63/37,5
Susitinkate su įv. profesijų žmonėmis	28/16,7	77/45,8	63/37,5
Dalyvaujate projektinėje veikloje	61/36,3	29/17,3	78/46,4
Tiriate, renkate informaciją	42/25	54/32,1	72/42,9

Sėkmingam Prevencinių programų realizavimui didelę reikšmę turi metodų pasirinkimas. Analizuojant mokinių atsakymus pastebime, kad aktyvieji mokymo metodai taikomi retai. Galima teigti, kad mokytojai neatsisako teoretizavimo, akademiškumo, nepakankamai siekia, kad teorinės žinios atsiskleistų ir būtų įtvirtinamos praktinėje veikloje, kad mokiniai sąmoningai ir kūrybiškai perimtų naują mokomąją medžiagą, patirtų pažinimo ir atradimo džiaugsmą, ugdytųsi gebėjimus ir įgūdžius.

Mokinių pasiekimai pažymiais nevertinami, bet Prevencinės programos efektyvumas ir prevencinės veiklos veiksmingumas turi būti vertinamas. Kriterijai turi atskleisti ugdytinių pasiekimus, atitinkančius Prevencijos programų išskeltus uždavinius, žinias, įgūdžius ir vertybines nuostatas. Paprasčiausia yra įvertinti mokinių žinias. Sudėtingiau įvertinti mokinių įgytus gebėjimus ir įgūdžius – juos pamatyti galima tik mokiniui demonstruojant, ką jis geba atlikti: sukurti pasakojimą, surinkti ir pristatyti informaciją ir pan. Dar sudėtingiau įvertinti mokinio įgytas kompetencijas, nes tai – integralus vertybinių nuostatų, gebėjimų ir žinių darinys. Todėl kompetencijos turėjimas ar neturėjimas bei jos lygis gali atsiskleisti tik mokiniui veikiant realioje ar dirbtinai sukurtoje situacijoje.

Analizuojant tyrimo duomenis pastebime, kad net 47% mokinių teigia, jog prevencinių užsiėmimų metu nežaidžia įvairių žaidimų, 55,4% – neatlieka vaidmenų, 46,4 % – nedalyvauja projektinėje veikloje. T.y. neorganizuojama tokia veikla, kurios metu būtų galima stebėti ir įvertinti mokinių kompetencijas.

47,6 % mokinių nurodo, kad prevencinių užsiėmimų metu pasakoja patirtas istorijas. Galima teigti, kad klasėje yra pakankamai draugiška atmosfera, nes vaikai gali išsipasakoti, pasidalinti savo patirtimi, taip pat tai rodo pasitikėjimą mokytoja. Svarbu, kad vaikai suprastų, kokią informaciją gali skleisti, kokiais žmonėmis gali pasitikėti.

IŠVADOS

Mokslinės informacijos šaltinių analizė atskleidė, kad:

- Preveninėms programoms keliami reikalavimai:
  1. Mokslinis pagrindumas. Numatytų prevencinių priemonių pagrindumas turi būti įtikinamai įrodytas mokslo numatytais priemonėmis.
  1. Organizacinis pagrindumas. Būtina tiksliai nustatyti, ar tikrai turimomis priemonėmis pasiekiami prevencijos tikslai.
  2. Praktinis pagrindumas. Priemonės turi būti parengtos taip, kad vykdytojai būtų atitinkamos kvalifikacijos ir aiškiai suprastų, ką ir kokia tvarka turi atlikti.
- Prevencija vykdoma trimis lygiais:
  1. Pirminė prevencija arba tiesiog prevencija – išankstinės priemonės, padedančios išvengti netinkamo elgesio apraiškų ar įvykių.
  2. Antrinė prevencija arba intervencija – veiksmai ir priemonės, kurių būtina imtis iškilus realiam pavojui. Intervencinius veiksmus gali atlikti tik specialistai.
  3. Tretinė prevencija arba postvencija – psichologinė ar moralinė pagalba nukentėjusiems asmenims.

Atlikus tyrimą ir išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad:

- Mokiniai ir mokytojai palankiai Prevenčines programas, geranoriškai bendrauja ir bendradarbiauja.
- Mokytojai nepakankamai susipažinę su Prevenčinėmis programomis.
- Prevenčinės programos integruojamos į mokomųjų dalykų turinį, joms skiriamos klasės valandėlės, popamokiniai renginiai, pertraukos.
- Dažniausiai integruojama į pasaulio pažinimo ir dorinio ugdymo pamokų turinį, nes I – IV klasių programose yra daug bendrų Prevenčinių programų ir šių dalykų temų.
- Aktyvieji mokymo metodai pasirenkami retai, todėl mokytojai nesudaro galimybių mokiniams pademonstruoti savo gebėjimus bei įgūdžius, išreikšti vertybines nuostatas, tai neatitinka atnaujintose programose keliamų tikslų.

REKOMENDACIJOS

Pradinės mokyklos mokytojams:

- Išsamiau susipažinti su Pradinio ir pagrindinio ugdymo programomis ir išsilavinimo standartais.
- Išanalizuoti Prevencines programas, pritaikyti pagal klasės, mokyklos situaciją.
- Nuolat domėtis auklėjamosios klasės mokiniais, stebėti jų elgesio pokyčius bei į juos reaguoti.
- Susikurti savitą Prevencinių programų realizavimo stilių, vertinimo sistemą.
- Tobulinti kompetencijas prevencijos srityje.

Pradinį ugdymą formuojančioms institucijoms:

- Organizuoti viešas diskusijas prevencijos klausimais, įsiklausyti į mokytojų nuomonę.
- Tobulinti Prevencinių programų realizavimą, konsultuoti mokytojus ir tėvus.

LITERATŪRA

1. Adaškevičienė V., Baltrušaitienė J., Ušparaitė O., Žviblauskas D., Tarnauskas K. (2005). Prevencinio darbo grupių mokyklose ir koordinavimo grupių savivaldybėse vertinimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius.
2. Aramavičiūtė V. (2003). Gyvenimas mokykloje kaip integralaus ugdymo veiksnys. *Pedagogika. Mokslo darbai*, T.68, p. 29-34.
3. Auškelis R. (2006). Mokinių savižudybės ir jų prevencija. Vilnius.
4. Baikštys K., Benoravičius M., Burneika K. (1996). Civilinės saugos pagrindai. Vilnius.
5. Balevičiūtė R., Poteliūnienė S. (2006). Mokinių sveikos gyvensenos žinių įgijimo ir fizinio aktyvumo skatinimas aktyvinamaisiais mokymosi metodais. *Pedagogika. Mokslo darbai*, T. 81, p.115 – 120. Vilnius.
6. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai: priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius
7. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius.
8. Bitinas B. (2002). Pedagoginės diagnostikos pagrindai. Vilnius.
9. Bitinas B. (2004). Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius.
10. Bražienė N., Ramaneckienė I. (2006). Santrauka – mokslinio tyrimo ataskaitos dalis. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (11), p. 212 – 214.
11. Bulotaitė L. (2004). Narkotikai ir narkomanija. Iliuzijos ir realybė. Vilnius.
12. Bulotaitė L., Gudžinskienė V. (2004). Gyvenimo įgūdžių programa. Vilnius.
13. Bulotaitė L., Gudžinskienė V., Rugevičienė O. (2004). Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Vilnius.
14. Dambrauskienė A. (2005). Lytinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. Nacionalinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, XI. Šiauliai, p. 30-33.
15. Davidavičienė A.G., Jakučiūnienė D., Lajauskienė E., Monkevičienė O. (2006). Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa. Mokytojo knyga. Vilnius.
16. Davis HW, Zitelli BJ, Childhood injuries: Accidental or inflicted? *Contemporary Pediatrics*, 1995, 12; 94 – 112.
17. Dumčienė A., Bajoriūnas Z. (2006). Ugdymo pagrindai. Kaunas.
18. Giedrienė R., Grudzinskas J., Navaitis G. (1999). Vaikų psichologinis konsultavimas. Vilnius.

19. Gilligan J. (2002). Smurto prevencija. Vilnius.
20. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Programa ir knyga mokytojui (2003). Vilnius.
21. Gudžinskienė V. (2000). Kritinio mąstymo svarba ugdant sveiką gyvenimą. Metodinė priemonė. Vilnius.
22. Hofšteterienė L. (2006). Kompetencijų ugdymas pradinėse klasėse. Gimtasis žodis. Prieiga per internetą: [http:// www.gimtasizodis.lt/hofsteteriene_06_2.htm](http://www.gimtasizodis.lt/hofsteteriene_06_2.htm).
23. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. (1999). Rizikos grupės vaikai. Vilnius.
24. Jackūnas Ž. (2006). Lietuvos švietimo kaitos linkmės. Vilnius.
25. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.
26. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai.
27. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
28. Karmaza E., Grigutyte N., Karmazė E.G. (2007). Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
29. Karmaza ir kt. (2004). Mokyklos saugumo politikos formavimas įtraukiant moksleivius. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
30. Kliminskienė R. (1999). Ekologinis ugdymas ir nusikalstamumo prevencija. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. V respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, p. 37 – 41. Vilnius.
31. Konfliktai ir bendravimas. Vadovas po konfliktų valdymo labirintą (1996). Vilnius.
32. Kritinio mąstymo ugdymas sėkmingai ateities karjerai. Integruota karjeros ugdymo programa bendrojo lavinimo mokyklai (2006). Vilnius.
33. Lamanauskas V. (2004). Ugdymas: Aksiomatinis ir sisteminis aspektai. Vilnius.
34. Marzano R.J. (2005). Naujoji ugdymo tikslų taksonomija. Vilnius.
35. Matulevičius G. (2006). Biologijos tiriamieji darbai kaip žalingų įpročių prevencijos priemonė. Gamtamokslinis ugdymas, Nr. 2(16), p. 25- 29.
36. Merfeldaitė O. (2005). Socialinės pedagoginės pagalbos komanda ugdymo institucijoje: veiklos prielaidos ir organizavimo ypatumai. Pedagogika T.76.P.51-55.
37. Miškinienė M., Česnavičienė J. (2003). Integruotas ugdymas švietimo reformos ir J.Laužiko idėjų kontekste. Pedagogika. Mokslo darbai, T. 68, p. 97 – 102. Vilnius.
38. Paškevičiūtė A., Monkeliūnienė J., Vilkelienė D. (2007). Civilinė sauga mažiems ir dideliems. Vilnius.
39. Piliponytė J. (2005). Duomenų rinkimas, apdorojimas ir analizė mokykloje. Vilnius.
40. Pirminės narkomanijos prevencijos bendruomenėje vykdymas. Metodinės rekomendacijos (2005). Vilnius.

41. Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. (2006). Patyčių prevencija mokykloje. Vilnius.
42. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2009). Vilnius.
43. Protinės ir emocinės sveikatos stiprinimas Europos sveikatos mokyklų tinkle. Mokymo priemonė mokytojams ir kitiems darbuotojams su jaunimu (1995). Vilnius.
44. Reece RM, Ludwig S, eds (2001) Child Abuse: Medical Dzagnosis and Management. Baltimore: Lippincott.
45. Reece RM. (2003). Treatment of child abuse. USA.
46. Sakalauskas G., Gruževskis B., Čėsnaite B., Kalpokas V. (2000). Vaikų ir jaunimo neuzimtumo ir nusikaltimų prevencija. Vilnius.
47. Smurto prevencijos programa „Antras žingsnis“. Mokytojo knyga (2007). Vilnius.
48. Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas pradinių klasių mokinių įgūdžiams lavinti (2001). Vilnius.
49. Tarptautinių žodžių žodynas (1985). Vilnius.
50. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimo metodologija. Vilnius.
51. Ušėckienė L. (2003). XX a. pedagogikos kryptys ir švietimo sistemos. Monografija. Šiauliai.
52. Vaiko teisių konvencija. Prieiga per internetą:
<http://www.hrmi.lt/downloads/structure/VAIKO_TEISIU_KONVENCIJA.pdf.
53. Valickas G. (1997). Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Vilnius.
54. Vartojimo kultūros ugdymo integruojamoji programa (2007). Vilnius.
55. Vasiliauskas R. (2005). Ugdymas ir vertybės. Acta Paedagogica Vilnensia, 14, p. 8-16.
56. Vilkelienė A. (2005). Integruotas ugdymas: disciplinų integralumas panaudojant gamtamokslinės informacijos šaltinius. Gamtamokslinis ugdymas, Nr. 1(15), p. 43 – 49.
57. Vilkonienė M . (2005). Pradinę mokyklą baigiančių mokinių gamtamokslinis išsilavinimas; sampratos, vertinimo, tobulinimo aspektai. Magistro darbas. Rankraštis. Šiauliai.
58. Vilkonis R. (2001) Vaikų saugaus eismo mokymas: teoriniai aspektai. Pedagogika T.54, p. 180-186.
59. Vilkonis R. (2003). Moksleivių nuostata į „Pasaulio pažinimo“ pamokas bei gamtamokslinio ugdymo ypatumai Lietuvos pradinėje mokykloje// gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: konferencijos straipsnių rinkinys. P. 76-86. Šiauliai.
60. Vilkonis R. (2004). Kai kurie vaikų saugaus eismo kompetencijos ugdymo šeimoje efektyvumą ribojantys veiksniai. Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 3, p. 117 – 122.

61. Vilkonis R. (2005). Pradinės mokyklos moksleivių pėsčiųjų saugaus eismo kompetencija. Pedagogika. Mokslo darbai, T. 78, p. 104 – 109. Vilnius.
62. Vitkauskas K. (2003). Prevencinio darbo poveikis saugiam eismui užtikrinti. Vilnius.
63. Žemaitienė N. Jaruševičienė L. (2006). Mokyklos bendruomenės vaidmuo savižudybių prevencijoje. Kaunas.
64. Žukauskienė R. (2006). Individualus darbas su nusikalsti linkusiu vaiku. Vilnius.

PRIEDAI

PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ APKLAUSA

KĄ MANAI APIE PREVENČINES PROGRAMAS ?

Gerb. mokinys,

Prevencija – tai įvairių priemonių taikymas siekiant išvengti neigiamų gyvenimo reiškinių mokinių aplinkoje ir ugdyti mokinių atsparumą dar iki susiduriant su jais.

Todėl mums svarbu ir įdomu sužinoti Tavo nuomonę apie Prevencines programas ir jų įgyvendinimą mokykloje.

Apklausa yra ANONIMINĖ, t.y. nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia..

Anketą užpildyk iki pabaigos, nepalik neatsakytų klausimų. Nėra „teisingų“ ir „klaidingų“ atsakymų. Visi Tavo atsakymai labai svarbūs.

AČIŪ

ĮVERTINK ŽEMIAU PATEIKTUS TEIGINIUS IR ATSAKYK Į KLAUSIMUS

Kaip pildyti anketą?

Kiekvienam eilutėje pateiktam klausimui žymėkite **TIK VIENĄ**, Tau tinkantį, variantą.
Atsakymų žymėjimo **PAVYZDYS**:

	TAIP	IŠ DALIES	NE
Šiandien gražus oras	☐	☐	☐

Kas Tau yra Prevencinės programos?

	TAIP	IŠ DALIES	NE
Galimybė susipažindinti su neigiamais gyvenimo reiškiniais ir mokytis jų išvengti	☐	☐	☐
Galimybė pasidalinti savo patirtimi	☐	☐	☐
Galimybė geriau pažinti klasės draugus	☐	☐	☐
Neįdomi veikla	☐	☐	☐

Tavo ir mokytojų požiūris į Prevencines programas

	TAIP	IŠ DALIES	NE
Ar teko su mokytojais bendrauti prevencinių programų temomis neformalioje aplinkoje?	☐	☐	☐
Ar manai, kad mokytojai dažniausiai teisingai vertina Tavo nuomonę?	☐	☐	☐
Ar mokiniai gali turėti kitokią nei mokytojai nuomonę kai kuriais klausimais?	☐	☐	☐
Ar užsiėmimų metu mokytoja skatina Tave išreikšti kritišką nuomonę, abejoti ir ieškoti tiesos?	☐	☐	☐
Ar norėtum kitokių mokymo formų?	☐	☐	☐

Kokių mokomųjų dalykų pamokose dažniausiai vyksta Prevenciniai užsiėmimai?

	TAIP	IŠ DALIES	NE
Dorinis ugdymas	☐	☐	☐
Lietuvių kalba	☐	☐	☐
Matematika	☐	☐	☐
Pasaulio pažinimas	☐	☐	☐
Muzika	☐	☐	☐
Dailė ir technologijos	☐	☐	☐
Kūno kultūra	☐	☐	☐

Ar prevencinių užsiėmimų metu:

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Žaidžiate įvairius žaidimus	☐	☐	☐
Klausote konkrečių atvejų istorijų	☐	☐	☐
Pasakojate patirtas istorijas	☐	☐	☐
Atliekate įvairius vaidmenis	☐	☐	☐
Kuriate situacijas ir jose dalyvaujate	☐	☐	☐
Lankotės įvairiose įstaigose (policijos nuovadoje, Priešgaisrinėje gelbėjimo stotyje ir pan.)	☐	☐	☐
Aptarinėjate filmus ir TV laidas	☐	☐	☐
Susitinkate su įv. profesijų žmonėmis	☐	☐	☐
Dalyvaujate projektinėje veikloje	☐	☐	☐
Tirate, rinkate informaciją	☐	☐	☐

Tu esi :

- berniukas
- mergaitė

Kiek tau metų?.....

Nuoširdžiai dėkojame už Tavo kantrybę dalyvaujant apklausoje ir atsakant į klausimus!

2 PRIEDAS

PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ APKLAUSA

KĄ MANOTE APIE PREVENČINES PROGRAMAS ?

Gerb. mokytojau,

Prevenција – tai įvairių priemonių taikymas siekiant išvengti neigiamų gyvenimo reiškinių mokinių aplinkoje ir ugdyti mokinių atsparumą dar iki susiduriant su jais. Šiuolaikinės prevenčinės programos apima visuminį žinių, gyvenimo įgūdžių, nuostatų ir vertybių ugdymą. Šių programų paskirtis – rengti jaunas žmones gyvenimui, gebančius kurti ir palaikyti tarpasmeninius santykius, puoselėti sveikatą ir pasipriešinti neigiamai aplinkos įtakai.

Todėl mums svarbu ir įdomu sužinoti Jūsų nuomonę apie Prevenčines programas ir jų įgyvendinimą mokykloje.

Apklausa yra ANONIMINĖ, t.y. nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia..

Anketą užpildykite iki pabaigos, nepalikite neatsakytų klausimų. Nėra „teisingų“ ir „klaidingų“ atsakymų. Visi Jūsų atsakymai labai svarbūs.

AČIŪ

Anketą parengė Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos programos (specializacija: švietimo kokybės vadyba) II kurso studentė Giedrė Grigaitienė. Tel. 861493902; el.p.: ggrigaitiene@gmail.com

PRAŠOME ĮVERTINTI TEIGINIUS IR ATSAKYTI Į KLAUSIMUS

Jūsų nuomonė apie atnaujintas Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas

Įvertinkite programas užpildydami šią lentelę, kur **1** - Visiškai sutinku; **2** – Labiau sutinku nei nesutinku; **3** - Abejoju; **4** – Labiau nesutinku, nei sutinku; **5** - Visiškai nesutinku.

Teiginiai	Vertinimai				
	1	2	3	4	5
Aiški BPstruktūra					
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai					
Aiškios, konkrečios PP integravimo į ugdymo turinį galimybės					
BP tiksliai ir aiškiai apibrėžta PP dėstymo metodika					
Tiksli ir aiški informacija, kur PP galima rasti					
Atnaujintos BP – realus mokytojo pagalbininkas įgyvendinant PP					
Atnaujintos BP padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius					

Kaip vertinate papildomas programas, skirtas mokinių bendrųjų kompetencijų tobulinimui?

Įvertinkite programas užpildydami šią lentelę, kur **1** - Visiškai sutinku; **2** – Labiau sutinku nei nesutinku; **3** - Abejoju; **4** – Labiau nesutinku, nei sutinku; **5** - Visiškai nesutinku.

Teiginiai	Vertinimai				
	1	2	3	4	5
Aiški programų struktūra					
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai					
Papildomose programose aiškiai įvardintos tobulintinos mokinių kompetencijos					
Papildomos programos – realus mokytojo pagalbininkas tobulinant mokinių bendrąsias kompetencijas ir gyvenimo įgūdžius					
Papildomose programose pateikti nurodymai, patarimai, komentarai padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius					

Kaip vertinate Prevencines programas?

Įvertinkite programas užpildydami šią lentelę, kur **1** - Visiškai sutinku; **2** – Labiau sutinku nei nesutinku; **3** - Abejoju; **4** – Labiau nesutinku, nei sutinku; **5** - Visiškai nesutinku.

Teiginiai	Vertinimai				
	1	2	3	4	5
Aiški programų struktūra					
Aiškūs ir suprantami ugdymo tikslai ir uždaviniai					
Aiškliai įvardinti tobulintini mokinių gyvenimo įgūdžiai					
Padedą mokytojui ugdyti gyvenimo įgūdžius ir kompetencijas					
Nurodymai, patarimai, komentarai padeda taupyti mokytojo laiką ir energijos išteklius					

Kas Jums yra Prevencinės programos?

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Galimybė supažindinti mokinius su neigiamais gyvenimo reiškiniais ir mokyti jų išvengti			
Primestas darbas			
Kūrybinė saviraiška			
Galimybė perteikti savo gyvenimišką patirtį			
Galimybė geriau pažinti mokinius			
Bepasmis darbas			

Kaip mokiniai reaguoja į Prevencines programas?

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Mokiniai yra tingūs, juos reikia raginti kalbėti, diskutuoti			
Mokiniai palankiai vertina prevencines programas, bet dideliu aktyvumu nepasižymi			
Mokiniai yra aktyvūs, tik jiems reikia sudaryti sąlygas			
Į mokinius žiūriu kaip į savo kolegas			
Man lengva bendradarbiauti su mokiniais			

Jūsų ir mokinių požiūris į prevenciją

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Ar teko su mokiniais bendrauti prevencinių programų temomis neformalioje aplinkoje?			
Ar manote, kad mokiniai dažniausiai teisingai vertina Jūsų darbą ?			

Ar mokiniai gali turėti kitokią nei Jūsų nuomonę kai kuriais klausimais?			
Ar užsiėmimų metu skatinate mokinius išreikšti kritišką nuomonę, abejoti ir ieškoti tiesos?			
Ar ieškote naujų, tobulesnių mokymo formų?			

Kokios reakcijos tikėtės iš mokinių?

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Aktyvaus bendradarbiavimo			
Ramaus išklausymo			
Pasipriešinimo			

Ar manote, kad Prevencinės programos padeda mokiniams įgyti žinių ir supratimo apie:

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Save, savo augimą, lytinį brendimą,			
Šeimos narių, bendruomenės, visuomenės santykius			
Veiksnius, turinčius neigiamos įtakos žmogaus sveikatai ir žalojančius ją			
Veiksnius, palaikančius ir stiprinančius fizinę, psichinę ir socialinę sveikatą			
Sveikos mitybos, darbo ir poilsio režimo, fizinio aktyvumo reikšmę ir įtaką sveikatai, sėkmingam mokymuisi ir darbui			
Žalingų įpročių pasekmes sveikatai, gyvenimo ir mokymosi kokybei			
Įvairius su žalingų įpročių ir priklausomybės ligų prevencija susijusiu požiūrius ir nuostatas			

Ar manote, kad Prevencinės programos padeda ugdyti mokinių įgūdžius ir gebėjimus:

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Siekti tikslo			
Planuoti savo veiksmus, numatyti jų pasekmes			
Bendraudant su kitais atpažinti būdingus žalingų įpročių apraiškas			
Kritiškai mąstyti ir spręsti problemas			
Valdyti stresą, konfliktines situacijas			
Pagrįstai rinktis ir taikyti įvairias problemų sprendimo strategijas			
Patiems mąstyti apie savo laimėjimus ir pažangą, ją vertinti			

Ar manote, kad Prevencinėse programos padeda ugdyti mokinių nuostatas:

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Teigiamai vertinti save ir kitus			
Sąžiningai, garbingai ir atsakingai veikti siekiant tikslo ir numatant savo elgesio pasekmes			
Atsispirti aplinkos spaudimui neprarandant orumo ir savigarbos			
Sveikai gyventi			

Ar įgyvendinant šias programas sulaukiate pagalbos iš:

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Mokyklos administracijos			
Įvairių sričių specialistų (medikų, vaikų teisių apsaugos specialistų, policijos atstovų ir t.t.)			
Mokyklos bendruomenės narių			
Mokinių tėvų			
Kolegų			

Kokiais būdais įgyvendinate prevencines programas?

Ugdymo būdas	TAIP	IŠ DALIES	NE
Integruoju papildomas programas į mokomuosius dalykus			
Papildomojo ugdymo (būrelinės veiklos) metu			
Pertraukų, neformalaus bendravimo metu			
Skiriu tam atskiras pamokas, užsiėmimus			
Klasės valandėlių metu			
Per projektinę veiklą			
Mokyklinių renginių metu			
Manau, kad mokinių bendrosios kompetencijos ir gyvenimo įgūdžiai tobulėja savaime			
Kt.:			

Integravimo galimybės:

Ugdymo būdas	Kiekvieną dieną	Kartą per savaitę	Kartą per mėnesį	Rečiau nei kartą per mėnesį
Per mokomuosius dalykus				

Būrelio metu				
Pertraukų, neformalaus bendravimo metu				
Specialiai tam skirtose pamokose, užsiėmimuose				
Klasės valandėlių metu				
Per projektinę veiklą				
Mokyklinių renginių metu				
Kt.:				

Į kokių mokomųjų dalykų programų turinį integruojate Prevencines programas ?

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Dorinis ugdymas			
Lietuvių kalba			
Matematika			
Pasaulio pažinimas			
Muzika			
Dailė ir technologijos			
Kūno kultūra			

Ar naudojate šiuos aktyvaus mokymosi metodus?

Teiginiai	TAIP	IŠ DALIES	NE
Argumentų „už“ ir „prieš“ analizė			
Palyginimas ir priešpastatymas			
Konkrečių atvejų istorijos			
Išgyvenimo panaudojimas			
Vaidmenų atlikimas			
Situacijų modeliavimas			
Atsakymai į mokinių klausimus			
Interviu			
Nebaigti sakiniai			
Minčių lietus arba proto šturmas			
Žaidimai			
Filmų aptarimas			
Vizitai į atitinkamas įstaigas			
Vertinimo skalės			

PARAŠYKITE APIE SAVE:

	Atestuota/ass mokytoja/as ☐
--	--

	Vyr. mokytoja/as	☐
Jūsų kvalifikacinė kategorija	Mokytoja/as metodininkas	☐
	Mokytojas ekspertas	☐
Jūsų pedagoginio darbo stažas		
	Aukštasis universitetinis (bakalauras)	☐
Jūsų išsilavinimas:	Aukštasis universitetinis (magistras)	☐
	Aukštasis neuniversitetinis	☐

Nuoširdžiai dėkojame už Jūsų kantrybę dalyvaujant apklausoje ir atsakant į klausimus.

3 PRIEDAS

SAUGAUS EISMO PROGRAMOS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOS I–IV KLASĖMS

TIKSLAI

Saugaus eismo kompetencijos ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tikslas – sudaryti sąlygas mokiniams plėtoti savo kaip eismo dalyvio (pėsčiojo, keleivio, vairuotojo) saugaus eismo kompetenciją. Siekiama, kad mokiniai suvoktų eismo aplinką ir joje egzistuojančią tvarką, eismo aplinkoje grėsmes, kylančias eismo dalyviams, eismo įvykių priežastis ir pasekmes, pagrindines saugaus eismo įgyvendinimo strategijas ir būdus; kartu su specifiniais gebėjimais ugdytų ir bendruosius gebėjimus, padėsiančius geriau orientuotis eismo aplinkoje, numatyti bei atpažinti grėsmes ir taikyti žinomus saugaus elgesio modelius; išsiugdytų vertybines nuostatas, laiduojančias turimų žinių ir gebėjimų panaudojimą praktikoje, bei aktyvią asmens poziciją kuriant saugesnę eismo aplinką.

. Mokant žmogų daugiau dėmesio skirti savo asmens ir aplinkinių saugumui užtikrinti, saugaus eismo kompetencijos ugdymo procese plėtojamos tokios vertybinės nuostatos:

1. pagarba gyvybei, atsakomybė už jos išsaugojimą;
2. pagarba kitiems eismo dalyviams nepriklausomai nuo jų amžiaus, lyties, rasės, socialinės padėties ir pan.;
3. saugesnės eismo aplinkos kūrimas;
4. atsakomybė už savo asmens saugumą automobilių kelių eismo aplinkoje;
5. aplinkos apsauga ir racionalus išteklių naudojimas;
6. veiksmingumas, t. y. tikėjimas savo galimybėmis daryti įtaką savo ir aplinkinių eismo saugumui;
7. iniciatyvumas, veiklumas, kūrybiškumas, atvirumas kaitai, ieškojimams, naujoms idėjoms, poreikis tobulėti.

Saugaus eismo pamokose ugdomi mokinių šio dalyko specifiniai gebėjimai:

1. numatyti rizikingas eismo situacijas;
2. laiku pastebėti ir įvertinti pavojaus šaltinius;
3. susidaryti adekvatų eismo situacijos vaizdinį;
4. tinkamai veikti: priimti teisingą sprendimą ir jį įgyvendinti;
5. savarankiškai tobulinti asmeninę saugaus eismo kompetenciją.

UŽDAVINIAI

Ugdant mokinių saugaus eismo kompetenciją, sudaryti sąlygas:

1. išsiugdyti nuostatą nuolat stebėti ir vertinti kintančią eismo aplinką, tobulinti savo kaip eismo dalyvio kompetenciją, savarankiškai kurti naujus, pakitusiai eismo aplinkai adekvačius saugaus eismo modelius;
2. patirti pažinimo džiaugsmą, suvokiant eismo automobilių keliais tvarką ir darną (KET), suvokiant žmogų kaip globalaus eismo dalyvį, jo vietą ir vaidmenį aplinkoje;
3. suvokti eismo įvykius kaip tam tikrą konfliktą sistemoje „Eismo dalyvis – transporto priemonė – kelias – eismo aplinka“, išsiaiškinti pagrindines konfliktų šioje sistemoje kilimo priežastis;

4. ugdytis gebėjimą įvairiais būdais rinkti informaciją apie saugų eismą, kritiškai vertinti ir taikyti kasdieniam gyvenimui;

5. ugdytis gebėjimą numatyti elgesio padarinius savo ir kitų žmonių sveikatai, aktyviai dalyvauti sprendžiant eismo problemas.

Sritis	Pradinio ugdymo programa (I–IV klasės)
<p>Aplinkotyra (elementarūs eismo aplinkos stebėjimai ir eismo problemų tyrimai atsižvelgiant į mokinių gebėjimų lygmenį)</p>	<p>Elementarūs eismo aplinkos stebėjimai artimiausioje eismo aplinkoje aiškinantis kelio sudedamasis dalis, kelio įrengimus, eismo tvarką, pavojaus šaltinius pėstiesiems, dviratininkams; eismo dalyvių (pėsčiųjų, keleivių ir vairuotojų) elgesio ypatumus eismo saugumo aspektu; šeimos narių, bendraamžių apklausos siekiant atskleisti artimiausių žmonių patirtį, nuomones, vertinimus.</p> <p>Bandymai skirti kelio, laiko, greičio sąvokoms formuoti, fizikinių dėsnių įtakai eismo saugumui atskleisti (derinami su gamtamokslinio ugdymo programa).</p> <p>Pėsčiųjų eismo dalyvių, keleivių, dviratininkų transportinio traumatizmo statistinės informacijos analizė, daugiau dėmesio skiriant mokinių amžių atitinkančių eismo dalyvių transportinio traumatizmo priežastims ir aplinkybėms, konkrečių, ypač gyvenamojoje aplinkoje buvusių, eismo įvykių aplinkybėms.</p>
<p>Sistema „Eismo dalyvis – transporto priemonė – kelias – eismo aplinka“, eismo tvarka (KET)</p>	<p>Kelio samprata; pagrindinės kelio sudedamosios dalys; kelio dalys, skirtos pėstiesiems eismo dalyviams; pagrindiniai kelio įrengimai, kelio ženklai, kelių ženklinimas. Transporto priemonių skiriamieji ženklai.</p> <p>Eismo automobilių keliais tvarka: bendroji eismo tvarka, eismo reguliavimas; pėsčiųjų eismą, vairuotojų ir pėsčiųjų tarpusavio santykius reglamentuojančios taisyklės; važiavimą dviračiu reglamentuojančios taisyklės.</p> <p>Transporto priemonės samprata; keleivinės transporto priemonės samprata. Keleivių elgesį reglamentuojančios kelių eismo taisyklės.</p>
<p>Konfliktinės situacijos sistemoje „Eismo dalyvis – transporto priemonė – kelias – eismo aplinka“, jų priežastys ir</p>	<p>Mokinių pėsčiųjų, keleivių transportinis traumatizmas (gyvenvietėje, rajone, šalyje).</p> <p>Pagrindinės eismo įvykių, kuriuose nukenčia mokiniai pėstieji, priežastys, susijusios su nukentėjusiojo eismo dalyvio (pėsčiojo, keleivio, dviratininko) veiksmais, ir priežastys, susiję su kitų eismo dalyvių veiksmais.</p> <p>Veiksniai, ribojantys eismo dalyvių pastangas ir galimybes užtikrinti savo bei aplinkinių eismo dalyvių saugumą (meteorologinės sąlygos, techniniai transporto</p>

pasekmės	<p>priemonių gedimai, sutrikusi eismo dalyvių sveikata, apsvaigimas nuo alkoholio ir narkotinių medžiagų, regėjimo, klausos ir kt. sutrikimai ir tam nepritaikyta automobilių kelių eismo sistema, asocialus aplinkinių elgesys ir pan.).</p> <p>Atsakomybė už savo elgesį kelyje.</p>
Saugaus eismo įgyvendinimas: pagrindinės veiklos kryptys ir būdai	<p>Kelio įrengimai, skirti pėsčiųjų eismo saugumui ir patogumui.</p> <p>Pasyvaus saugumo priemonės (atšvaitai, saugos šalmai, diržai, saugos kėdutės).</p> <p>Pėsčiųjų, keleivių ir dviratininkų saugaus eismo mokymas ir mokymasis bei saugus elgesys. Saugaus elgesio turinys: pavojaus šaltinių numatymas, atpažinimas, saugaus elgesio kelyje modeliai, adekvatus jų pasirinkimas, saugaus elgesio modelių realizavimas, vertinimas ir koregavimas, nuostata rūpintis savo asmens ir kitų eismo dalyvių sveikata ir gyvybe, veiksmingumas (tikėjimas savo galimybėmis daryti įtaką eismo saugumui).</p>

4 PRIEDAS

CIVILINĖS SAUGOS MOKYMO PROGRAMA BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOMS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Civilinės saugos mokymo programos bendrojo lavinimo mokykloms (toliau Civilinės saugos programa) paskirtis – supažindinti mokinius su pagrindinėmis galimomis ekstremaliosiomis situacijomis, jų

keliamais pavojais ir apsaugos nuo jų būdais bei priemonėmis, taip pat su gyventojų teisėmis, pareigomis bei atsakomybe priešgaisrinės civilinės saugos srityje.

II. CIVILINĖS SAUGOS MOKYMAS

2. Civilinės saugos programa yra bendrojo lavinimo programos „Žmogaus sauga“, numatytos 2005–2007 metų bendruosiuose ugdymo planuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. ISAK-663 (Žin., 2005, Nr. 59-2085), sudedamoji dalis.

3. Civilinės saugos mokymas pagal Civilinės saugos programą apima:

3.1. teorinių pirminių civilinės saugos žinių įdiegimą;

3.2. aktyvų mokinių dalyvavimą pratybose, treniruotėse, kituose mokyklos organizuojamuose renginiuose civilinės saugos mokymo tema.

4. Pateikiamų teorinių pirminių civilinės saugos žinių mastas ir pobūdis priklauso nuo mokinių suvokimo, patirties ir gebėjimų.

III. CIVILINĖS SAUGOS MOKYMO TEMOS

I. PRADINIS UGDYMAS (I–IV KLASĖS)

7. Mokymo tikslai ir uždaviniai – ugdyti gebėjimą stebėti, fiksuoti, ieškoti priežastinių ryšių tarp supančio pasaulio faktų bei reiškinių ir mokyti saugaus elgesio taisyklių kasdienėje aplinkoje ir ekstremalios situacijos metu. Dalis temų ar jų aspektų perteikiama integruotame kurse „Pasaulio pažinimas“.

8. Mokiniai turėtų:

8.1. suprasti ir analizuoti sudėtingas gyvenimo situacijas ir mokėti rasti išeitį iš ekstremalios padėties;

8.2. mokyti vengti nelaimingų atsitikimų;

8.3. žinoti saugaus elgesio taisykles iškilus pavojui, valdyti savo emocijas;

8.4. susipažinti su tarnybomis, teikiančiomis neatidėliotiną pagalbą įvykus nelaimei.

9. Pirmosios klasės mokymo temos:

9.1. Elgesys pasiklydus mieste ar miške;

9.2. Saugus elgesys vandenyje. Žiemos pavojai;

9.3. Ugnis – mūsų draugas ir priešas.

10. Antrosios klasės mokymo temos:

10.1. Gaisras, jo keliami pavojai;

10.2. Veiksmai įvykus nelaimingam atsitikimui (nusideginus, kilus gaisrui);

10.3. Saugus elgesys namuose;

10.4. Specialiosios pagalbos tarnybos. Kaip jas iškviešti į pagalbą?

11. Trečiosios klasės mokymo temos:

11.1. Pagrindinės gaisrų kilimo miške, pievose priežastys;

11.2. Saugus elgesys su gyvūnais;

11.3. Pagalbos iškvietimas įvykus nelaimei.

12. Ketvirtosios klasės mokymo temos:

12.1. Vasaros audros: uraganai, žaibai. Pavojai. Praktiniai veiksmai;

12.2. Kaip elgtis pastebėjus gaisrą. Evakuacija;

12.3. Kaip elgtis užsidegus drabužiams.

5 PRIEDAS

PRIEŠGAISRINĖS SAUGOS MOKYMO PROGRAMA BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOMS

BENDROSIOS NUOSTATOS

Priešgaisrinės saugos mokymo paskirtis - supažindinti mokinius su pagrindinėmis gaisrų priežastimis, veiksmais gaisrų metu, apsaugos nuo gaisro būdais ir priemonėmis, gaisro gesinimo

priemonėmis, taip pat su gyventojų teisėmis, pareigomis bei atsakomybe priešgaisrinės saugos srityje.

PRIEŠGAISRINĖS SAUGOS MOKYMO TEMOS

. Pirmosios pakopos (I - IV klasės) priešgaisrinės saugos mokymo temos:

1. Ugnis – mūsų draugas ir priešas.
2. Kaip elgtis pastebėjus gaisrą?
3. Pažintinė ekskursija į Valstybinę priešgaisrinę gelbėjimo tarnybą.

PASTABA. Priešgaisrinės saugos mokymo temas galima papildyti. Rekomenduojama priešgaisrinės saugos mokymo dalyką papildomai integruoti į įvairius mokomuosius dalykus (gamtos mokslų ir kt.).

6 PRIEDAS

ALKOHOLIO, TABAKO IR KITŲ PSICHIKĄ VEIKIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PREVENCIJOS PROGRAMA

Mokinių pasiekimai, žinios, gebėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos

PRADINIS UGDYMAS

Uždaviniai:

1. Plėsti mokinių supratimą apie sveikatą ir jos tausojimą, vaistų, buitinių cheminių medžiagų, rūkymo ir alkoholinių gėrimų poveikį sveikatai.
2. Ugdyti gebėjimą elgtis saugiai ir atsakingai; galvoti apie poelgių pasekmes, vengti pavojingų medžiagų ir situacijų, atsisipirti smalsumui ir kitų siūlymams pabandyti rūkyti ar vartoti alkoholį.
3. Skatinti nuostatas sveikai gyventi, elgtis drausmingai ir laikytis taisyklių, vengti ir netoleruoti žalingų įpročių.

Tema	Pasiekimai	Žinios	Gebėjimai/įgūdžiai	Vertybinės nuostatos/požiūris
Vaistai	Geba paaiškinti, kaip gyventi sveikai. Numato, kokiais atvejais nedelsiant reikia kreiptis į gydytoją. Žino, kad vaistus galima imti tik iš tėvų, gydytojų ir/ar kitų sveikatos priežiūros specialistų.	Vaistų poveikis organizmui. Kaip stiprinti organizmą ir išvengti ligų	Ugdomi gebėjimai suprasti savo būseną, savijautą ir kreiptis pagalbos į suaugusiuosius, kai jaučiasi blogai.	Ugdoma nuostata sveikai gyventi ir elgtis atsakingai su vaistais, augalais, grybais.
Buitinės cheminės medžiagos	Žino, kad buityje naudojamos cheminės medžiagos ne tik teikia naudą, bet ir kenkia žmogaus sveikatai. Numato, kokie pavojai gali ištikti netinkamai naudojant chemines medžiagas buityje.	Netinkamai naudojamų medžiagų poveikis sveikatai. Įspėjamieji ženklai ant buitinių cheminių medžiagų. Elgsena nesaugiai panaudojus buitines chemines medžiagas.	Ugdomi gebėjimai saugiai naudotis cheminėmis priemonėmis buityje ir kreiptis pagalbos, neatsargiai pasinaudojus buitinėmis cheminėmis medžiagomis.	Ugdoma nuostata laikytis higienos buityje ir atsargiai elgtis su buitinėmis cheminėmis medžiagomis.
Tabakas	Laikosi mokinio elgesio ir mokyklos taisyklių. Supranta, kokią žalą ir kokias problemas (sveikatos, finansines ir kt.) kelia rūkymas. Rūpinasi savo sveikata ir saugia aplinka. Paaiškina, kodėl negalima rūkyti, net jei kas nors ir pasiūlytų. Susipažinęs su tabako kontrolės nuostatomis, reglamentuojančiomis nepilnamečių tabako gaminių išsigijimą ir vartojimą.	Rūkymo žala vaiko ir suaugusiojo organizmui ir aplinkai. Mokyklos ir viešosios tvarkos taisyklės, draudimai pirkti tabako gaminius ir rūkyti vaikams iki 18 metų. Pavojus, kylantis dėl nerūpestingai numestų ar pakeltų nuorūkų.	Ugdomas gebėjimas diskutuoti apie rūkymo žalą. Mokomasi saugotis pasyvaus rūkymo ir gebėti atsispirti siūlymams parūkyti.	Formuojamas neigiamas požiūris į rūkymą.
Alkoholis	Paaiškina alkoholio vartojimo žalą asmeniui ir bendruomenei. Supranta, kad vaikai nėra atsakingi už tai, kad jų vaikai vartoja alkoholį. Vengia rizikingų	Neigiamas alkoholio poveikis sveikatai. Priežastys, skatinančios vartoti alkoholinius gėrimus. Alkoholio	Diskutuojant padedama suprasti alkoholio žalą, vartojimo priežastis ir ugdomas gebėjimas atsisakyti, jei siūloma paragauti alkoholinių gėrimų. Skatinama nebijoti ir	Formuojamas neigiamas požiūris į alkoholinių gėrimų vartojimą. Stiprinama nuostata nevartoti alkoholinių gėrimų.

	situacijų, kurios gali kilti dėl alkoholio vartojimo (pvz., važiuoti su išgėrusiais asmenimis, būti išgėrusių draugijoje). Susipažinęs su Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatomis, reglamentuojančiomis nepilnamečių alkoholinių gėrimų išsigijimą ir vartojimą.	vartojimas šeimoje. Draudimas pirkti ir vartoti alkoholinius gėrimus (vaikams iki 18 metų, suaugusiems – viešose vietose).	kreiptis pagalbos, jei šeimoje kyla problemų dėl alkoholinių gėrimų vartojimo.	
--	--	---	--	--

7 PRIEDAS

RENGIMO ŠEIMAI IR LYTISKUMO UGDYMO PROGRAMA

Programos paskirtis:

Ugdomoji – rengti jaunus žmones gyvenimui, santokai, suteikti žinių apie šeimą, pateikti visuminę lytiškumo sampratą, ugdyti brandžią ir dorovingą asmenybę, gerbiančią žmogaus gyvybę nuo pradėjimo momento, gebančią kurti brandžius tarpasmeninius santykius, puoselėti lytinę sveikatą ir pasipriešinti neigiamai aplinkos įtakai.

Prevencinė – vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją.

Programos tikslas – ugdyti brandžią asmenybę ir rengti mokinius šeimos gyvenimui.

Programos uždaviniai:

1. ugdyti savarankiškos ir gyvybingos, kartu kaitą užtikrinančios šeimos, pagrįstos narių savitarpio pagalba, įsipareigojimu ir atsakomybe, pagrindus;
2. stiprinti atsakomybę ir pagarbą žmogaus gyvybei nuo jos pradėjimo iki natūralios mirties;

3. įtvirtinti lyčių lygybės ir lygiateisiškumo nuostatas;
4. ugdyti dorovingą, brandžią, savarankišką, masinės kultūros įtakas kritiškai vertinančią asmenybę;
5. pateikti visuminę lytiškumo sampratą, apimančią biologinius, socialinius, psichologinius, kultūrinius ir dvasinius aspektus;
6. ugdyti pagarbą ir pakantą (toleranciją) žmogui nepriklausomai nuo lyties amžiaus, rasės, religinių pažiūrų, etniškumo, įsitikinimų, neįgalumo, seksualinės orientacijos;
7. ugdyti atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai;
8. stiprinti bendražmogiškumo, bendruomeniškumo ir pilietiškumo nuostatas, užuojautą ir pasirengimą padėti aplinkiniams;
9. spręsti vaiko problemas skatinant mokykloje pagalbą teikiančią dialogą;
10. laiduoti pasirengimą brandiems tarpasmeniniams santykiams, santuokai, pasitikėjimą ir pagarbą savo ir kito asmenybei;
11. suteikti tėvams (įtėviams), globėjams ir rūpintojams žinių ir įgūdžių, reikalingų visaverčiams bendravimui su vaikais.

PROGRAMOS TURINYS

Pradinis ugdymas.

1. Šeima. Aš ir mano artimiausia aplinka. Mano šeima. Pareigos ir teisės šeimoje. Mano šeimos istorija, tradicijos, giminės medis. Mano gimimas, kūdikystė, ankstyvoji vaikystė. Mano ir kitų žmonių jausmai. Žodinė ir nežodinė jausmų išraiška. Mano poreikiai, norai ir galimybės. Mokėjimas juos išsakyti. Mano ir kitų žmonių poreikių dermė. Pagarba, pakantumas ir tolerancija kitam.
2. Lytis, kultūra, visuomenės. Aš augu ir keičiuosi. Aš – mergaitė, aš – berniukas. Mano geriausi draugai. Kuo mane praturtina bendravimas su berniukais ir su mergaitėmis. Mergaičių ir berniukų lygiavertiškumas ir lygiateisiškumas. Lyčių skirtumai. Diskriminacija dėl lyties. Pravardžiavimas, „etikečių kljavimas“. Vyro ir moters įvaizdis. Mano įvaizdis. Fizinė, emocinė ir seksualinė prievarta, pagalba įvykus prievartai.
3. Lyties sveikata. Kaip aš rūpinuosi savo sveikata. Asmens higiena. Lytinis brendimas. Fiziologiniai ir psichiniai pokyčiai.
4. Rizikinga elgsena. Mano gyvenimo būdas. Gebėjimas priimti sprendimus kasdieninėse gyvenimo situacijose, pasirinkti, pasakyti „ne“, atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Gyvenimo perspektyva – sėkmės arba nesėkmės laiptai. Pagalba draugams, turintiems sunkumų.

